...ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ! 46-дахи жэлээ гарана

...БУРЯАД ҮНЭН

...эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 131 (12035) | 1969 оной июниин 7, суббото | Сэн 2 мүнгэн

...КОММУНИС БА ХҮДЭЛМЭРИШЭНЭЙ ПАРТИНУУДАЙ УЛАСХООРОНДЫН ЗҮБЛӨӨНЭЙ НЭЭГДЭҺЭН ТУХАЙ

КОММЮНИКЕ

...ба хүдэлмэришэнэй партинуудай ...дын зүблөөн Москвада энэ оной ию... Кремлиин Ехэ ордон соо нээгдээ.

... 75 коммунис ба хүдэлмэришэнэй

...н Коммунис партиин, Австриин Ком...иин, Алжирай Социалис авангардын ...ентинын Коммунис партиин, Бель...ис партиин, Баруун Берлинэй Нэгэ...лис партиин, Болгариин Коммунис ...ливиин Коммунис партиин, Брази...ис партиин, Великобританиин Ком...иин, Венгриин Социалис хүдэлмэри...иин, Венесуэлын Коммунис партиин, ...коммунистнуудай нэгэдэмэл партиин, ...дай прогрессивнэ партиин, Гваделу...ис партиин, Гватемалын Ажалай пар...иин Коммунис партиин, Германиин ...гэдэмэл партиин, Гондурасай Комму...н, Грециин Коммунис партиин, Да...ис партиин, Доминиканска Коммунис ...раилиин Коммунис партиин, Индиин ...артиин, Иорданиин Коммунис пар...й Коммунис партиин, Иранай Арадай ...ойто Ирландиин Коммунис партиин, ...хүдэлмэришэнэй партиин, Испаниин ...артиин, Италиин Коммунис партиин, ...ммунис партиин, Кипрэй Ажалшан ...рессивнэ партиин, Коста-Рикын Арадай авангард гэжэ партиин, Кубын Коммунис партиин (ажаглагша болоҗо), Лесотын Коммунис партиин, Ливанай Коммунис партиин, Люксембургын Коммунис партиин, Сүлөөрэлгын ба социализмын партиин (Марокко), Мартиникскэ Коммунис партиин, Мексикын Коммунис партиин, Монголой Арадай-революционно партиин, Нигериин Марксистнууд-ленинецүүдэй, Никарагуагай Социалис партиин, Норвегиин Коммунис партиин, Зүүн Пакистанай Коммунис партиин, Панамын Арадай партиин, Парагвайн Коммунис партиин, Перугэй Коммунис партиин, Польшын Нэгэдэмэл хүдэлмэришэнэй партиин, Португалиин Коммунис партиин, Пуэрториканска Коммунис партиин, Реюньонско Коммунис партиин, Румыниин Коммунис партиин, Сальвадорой Коммунис партиин, Санмаринска Коммунис партиин, Сириин Коммунис партиин, Советскэ Союзай Коммунис партиин, США-гай Коммунис партиин, Суданай Коммунис партиин, Тунисай Коммунис партиин, Турциин Коммунис партиин, Уругвайн Коммунис партиин, Финляндиин Коммунис партиин, Франциин Коммунис партиин, Цейлоной Коммунис партиин, Чехословакиин Коммунис партиин, Чилиин Коммунис партиин, Швейцариин Ажалай партиин, Швециин Коммунистнууд гэжэ зүүнэй үзэл баримталдаг партиин (ажаглагша болоҗо), Экводорой Коммунис партиин, Урда-Африкын Коммунис партиин, нюусаар хүдэлмэрилдэг хоёр партиин түлөөлэгшэд хабаадана. Аюулгүйе хангаха зорилгоор элэ хоёр партиин нэрэ дурдагданагүй.

Зүблөөндэ хабаадагшадта хандан КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев амаршалгын үгэ хэлээ.

Австралиин Коммунис партиин национальна секретарь нүхэр Ааронзын түрүүлэгшээр һууһан түрүүшын заседани дээрэ зүблөөнэй доро дурсагдаһан зүбшэхэ зүйл нэгэн дуугаар баталан абтаа:

1. Мүнөөнэй шатада империализмтай эсэргүүсэн тэмсэхэ зорилгонууд ба коммунис, хүдэлмэришэнэй партинуудай, империализмда эсэргүү бүхы хүсэнүүдэй нэгэдэмэл ябуулга.

2. В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойтой дашарамдуулан баталан абтаха документ тухай.

Зүблөөнэй хүдэлмэри эрхилхэ органууд—секретариат, редакционно комисси байгуулагдаа.

Венесуэлын Коммунис партиин генеральна секретарь нүхэр Х. Фариа, Финляндиин Коммунис партиин түрүүлэгшэ нүхэр А. Сааринен, Ливанай Коммунис партиин түлөөлэгшэ, Гаитиин Коммунистнуудай нэгэдэмэл партиин түлөөлэгшэ нүхэр Ж. Дорсилье, Иорданиин Коммунис партиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь нүхэр Ф. Нассар, Экводорой Коммунис партиин ЦК-гай гүйсэдкомой ба секретариадай гэшүүн нүхэр Э. Хиль түрүүшын заседани дээрэ үгэ хэлэһэн байна.

...КОММУНИС БА ХҮДЭЛМЭРИШЭНЭЙ ПАРТИНУУДАЙ ...ХООРОНДЫН ЗҮБЛӨӨНЭЙ 1969 ОНОЙ ИЮНИИН 5-ДА НЭЭГДЭХЭДЭ

...нүхэр Л. И. БРЕЖНЕВЭЙ хэлэһэн үгэ

...нүхэдүүд!

...дын зүблөөндэ хабаада... ...аха дүү партинуудай ...е КПСС-эй Центральна ...бүхы совет коммунист... ...үнэн зүрхэнһөө амар... ...зүбшөөгыт. Хүдэлмэри... ...а бүхы ажалшадай аша ...алан, империализмда ...социализмын түлөө, эб ...демократиин ба нацио... ...лаанхай байдалай түлөө ...измын туг доро жаг... ...байһан бүхы оронууд ба ...тэхи олон миллион нэ... ...ба соратнигуудаа таа... ...уулан бидэнэр халуу... ...набди.

...өөндэ 75 партиин тү... ...аадалсана.

...залда бүхы дэлхэйн ...харалай хандуулагдаад ...нэмээлтэгүйгөөр хэлэ... ...йна. Манай хүдэлмэриин ...тоото ханинарнай угаа ...харана. Иимэ һонир...гэсотой. Энэ халаа ха... ...мүнөө үе сагай ин... ...хүсэнүүдтэ ехэ нү... ...коммунис хүдэлөөнэй ...эрхойлогдоно. Энэ халаа ...зүбшэн хэлсэхэ асуудал... ...удха шанартай бай... ...логдоно. Элэ асуудал... ...эр нэгэн адли хараа ...лан хэлэхэ зэргэтэй бо...

...үдтахи ангиин дайсад — империалистнууд, тэдэнэй туһамаршад зүблөөнэй хүдэлмэриин хойноһоо анхаралтайгаар ажаглан хараха байна. Энэнь гайхалтайшье бэшэ. Тэдэнэр манай нэгэдэлһээ айна, тиимэһээ зүблөөнэй удха шанарые һуларуулхые, тэрэнэй ябаса болон дүнгүүдые буруугаар харуулхые оролдохо байна бшуу. Нэгэдэмэл ябуулга хэхэ, нягта жагсаалтай байха эрмэлзэлгэ манай зүблөөнэй харуулха тудам империалистнуудай һанаашалганuудта бүри ехэ сохилто болоҗо үгэхэ гэжэ хэлэжэ болохо байна.

Зүбшэн хэлсэхэ зүйлдэ орохо гол асуудал бүхы арадуудай аша туһада хамаатай. Энэ асуудал бүмбэрсэг дэлхэйн бүхы газар нютагуудтахи коммунистнуудай, хүдэлмэришэн ангиин, үргэн олон ажалшадай нэгэдэмэл хүсэл оролдолгоор эсэстээ хүрэтэр амжалтатайгаар шиидхэгдэжэ шадаха байна. Дэлхэйн хуби заяанай, олониитын дэбжэлтын түлөө коммунистнуудай ехэ харюусалгатай байһанаа мэдэрдэг тухай, уласхоорондын хүдэлмэришэн ангиин, арадуудай үмэнэ өөһэдынгөө уялгануудые дүүргэхэөр шиидэнги байһан тухай зүблөө зарлаһан баримта гэршэлжэ үгэнэ.

Империализмда эсэргүүсэн, социализмын, демократиин ба социальна дэбжэлтын хэрэгүүдэй илахын түлөө тэмсэлэй түрүү зэргэдэ коммунистнууд ходоодоо ябадаг байгаа, ябаһааршье. Тэдэнэй нэгэдэл, хүсэлэл оролдолгонуудые нэгэдүүлгэ империализмда эсэргүү революционно тэмсэлэй амжалта туйлаха шухала нүхэсэл, социализмын шэнэ илалтануудые туйлаха эрхэ байдал болоҗо үгэдэг байгаа, байһааршье.

Манай үмэнэ табигдаһан зорилгонуудые зүбшэн хэлсэжэ эхилхэдээ, ямар ехэ шухала хүдэлмэри хэхэ байһанаа бидэнэр ойлгонобди. Энээндэ һайн эрхэ байдал бии болгогдонхой, зүблөөнэй болохын урда тээ тэрээндэ удаан саг соо бэлэдхэл хэгдэһэн байна. Олон аха дүү партинуудай түлөөлэгшэд нүхэр ёһоной, демократическа оршон байдалда политическэ ба эмхидхэлэй олон асуудалнуудые наринаар зүбшэн хэлсэһэн, документнүүдэй проектнүүдые зохёоһон байха юм. Бэлэдхэлэй хүдэлмэриин ехэ һайн талань ямар удхатай байгааб гэхэдэ, коммунис хүдэлөөнэй элдэб отрядуудай шиидхэжэ байһан асуудалнуудтай бүри һайнаар танилсаха, империализмда эсэргүү тэмсэл хэхэ гол шухала асуудалнуудаар өөһэдынгөө хараа бодолые тааралдуулха арга энэ хүдэлмэри парти бүхэндэ олгоһон байна. Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай интернациональна харилсаа холбооной үрэ ехэтэй байһаниинь бодото хэрэг дээрэ дахин харуулагдаа.

Зүблөөндэ бэлэдхэлэй хүдэлмэриин элдэб шатануудта хабаадалсаһан бүхы аха дүү партинуудай туһа нэмэриие бидэнэр үндэрөөр сэгнэнэбди. Бэлэдхэлэй хүдэлмэриин үедэ элитэ ехээр харагдаһан нүхэр ёһоной интернационализмын үзэл бодол коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэлтэй байха тухай дура хүсэл мүнөөнэй зүблөөн дээрэхи бүхы оршон байдалые тодорхойлхо байна гэжэ бидэнэр этигэнэбди.

Коммунистнуудай уласхоорондын хуралдаае манай ниислэл Москвада үнгэргэхэ гэжэ шиидхэхэдээ, таанадай бидэнэртэ үзүүлһэн этигэл найдабариие манай парти, бүхы совет арад үндэрөөр сэгнэнэ. Зүблөөнэй хүдэлмэриин амжалтатай ба үрэ ехэтэй байхын тулада Центральна Комитедэйнгээ даалгабариие дүүргэн, КПСС-эй делегаци өөһэдһөө дулдыдаха бүхы юумэ хэхэ гэжэ нүхэд, таанадые, найдуулхые хүсэнэб.

Совет арадай байдалтай, ажал хүдэлмэритэй танилсахын, манай оронойажалшадтай уулзахын тулада СССР-тэ байлгааяа аха дүү партинуудай делегацинууд хэрэглэхэ гэжэ бидэнэр найданабди.

Империализмтай тэмсэхын тулада мүнөө үе сагай бүхы революционно, сүлөөрэлгын, түрүү үзэл баримталдаг хүсэнүүдые элсүүлэн эмхидхэхэ замдаа энэ зүблөөн шухала шата болоҗо үгэхэ, марксизм-ленинизмын, пролетарска интернационализмын гол ёһонуудта үндэһэлэн, уласхоорондын коммунис хүдэлөөе нягтаар жагсааха хэрэгтэ ехэ туһа нэмэри болоҗо үгэхэ гэжэ этигэжэ байһанаа КПСС-эй Центральна Комитет элирхэйлэн мэдүүлнэ.

...А. Коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөн. Зураг дээрэ: Советскэ Союзай Коммунис ...атии.

ТАСС-ай фото.
Фототелеграфаар абтаба.

ӨӨРЫНЬ ҮНЭ ХЯМДАРУУЛХА—АШАГ ОЛЗЫЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

Фермэнүүдэй ашаг олзые саашадань дээшэлүүлхэ, мал ажалай продукциин өөрынь үные хямдаруулха асуудалнуудаар бүхэроссиин түрүүшын экономическа конференци мүнөө Москвада болоҗо байнхай.

Энэ асуудалай үргэнөөр зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаһаниинь тушаан болоһон ушар бэшэ юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ ажалшадай байдал элитээр һайжараа, мяха, һү, үндэгэ хүн зоной хэрэглэлгэ ехээр дээшэлээ. Хэрэглэмжые хангажа шададаг байхые колхоз, совхозууд оролдодог байна. Һүүлшын дүрбэн жэлэй турша соо илангаяа ехэ дабшалта хэгдээ. КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он), мүн удаадахи Пленумүүдэй хараалһан экономическа хэмжээнүүд энээндэ хамагай түрүүндэ туһалһан байна. Россиин ажахынууд жэлдээ дунда зэргээр арбан хоёр миллиард шахуу түхэриргэй — урда тээнь үнгэрһэн дүрбэн жэл бүхэнэйхидэ орходоо хоёр хахад миллиард түхэригөөр ехэ мал ажалай продукци гаргадаг юм. Малай ашаг шэмын дээшэлһэнэй ашаар иимэ ургалта туйлагдаа.

Зүгөөр олон фермэ үшөөл ашаг олзо багатайгаар хүдэлнэ. Тэдэнэй продукциин өөрынь үнэ урда мэтэ ехэ байһаар. Өөрынь үнэ хямдаруулха гээшэ угаа шухала зорилго болоно.

Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, эрдэмтэд мал ажалай продукци бүри түргэнөөр саашадань элбэгжүүлхэ, өөрынь үные хямдаруулха асуудалнуудые гүнзэгыгөөр, али бүхы талаһаань зүбшэн хэлсэнэ.

Мал ажалай фермэнүүдэй арга боломжонь угаа ехэ. Бүхы продукциин өөрынь үные ойролдоол нэгэ процентээр нэмээгээд байгаа һаа, 110—120 миллион түхэригэй алмалта болоҗо үгэхэ байна. Энэ хадаа хэдэн арбаад мянган тонно мяха, һү, хэдэ миллион үндэгэ нэмэжэ абаха гэһэн удхатай.

(ТАСС).

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Түнхэнэй аймагай «Сибиряк» колхозой эрхим мал адуулагшадай нэгэн Василий Усольцев. Үнгэрһэн үбэлжэлгын үедэ нүхэр Усольцев харууһалжа байһан малайнгаа толгой бүриин шэгнүүрые сүүдэлдэ 700 граммаар нэмээһэн байна.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

КУУЗИКУ—ЯРУУНАДА

Адууһа малаа элдэб янзын тэжээлээр хангаад, ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлхые хүсэдэг Яруунын аймагай ажахынууд байгша онһоо эхилжэ куузику түрүүшынхеэ тариба. Эндэхи «Дружба», «Победа» колхозууд куузику һуулгахадаа, 60 сантиметр зайтай болгогдоһон юрын сеялкэ хэрэглээ. Зурууд хоорондоо иимэ зайтай болгогдоһон сеялкээр гектар бүхэндэ 1—1,2 килограмм үрэһэн һуулгагдаа.

— Наг шэбхээр һайса үтэгжүүлэгдэһэн Хара-Хадын боориин 10 гектар поли дээрэ түрүүшынхеэ таригдаһан куузикумнай бултайжа захалаа. Һаяар зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэгдэжэ, минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдажа эхилхэ,—гэжэ «Дружба» колхозой агроном-семеновод Г-Д. Будаев хөөрэнэ.

«Коммунизм» колхозой гэшүүд куузику рассадада һуулганхай. Рама бүхэндэ таригдаһан 7—7 грамм үрэһэн 500—600 эшэ үгэхөөр хараалагдана. Шэмэтэ тэжээл болохо элэ эшэнүүдые һуулгаха поли үтэгжүүлэгдэнхэй, нэгэ дахин уһалагданхай.

Манай корр.

АМЖАЛТА—БУЛТАНАЙ ОРОЛДОЛГОҺОО

Ардасаанай леспромхоз тиимэшье томо предприяти бэшэ юм. Гэбэшье модо бэлдэхэ даабаряа ходоодоо үлүүлэн дүүргэжэ, «Забайкаллес» комбинадай предприятинуудай дунда мэдээжэ болоһон байна.

Ой соо хүдэлдэг хүдэлмэришэд, модо шэрэдэг жолоошод түрэл Ильичэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн һайндэрые ажалай амжалтаар угтаха зорилго урдаа табижа, дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялта абаад, дундаа мүрысэн хүдэлжэ байна. Мүрысөөндэ илажа, түрүү зэргэдэ гарахын түлөө хүдэлмэришэн бүхэн оролдоно.

Манай леспромхозой доодо склад түмэр замай Сульфат станци шадар оршодог. Бидэнэр бусад леспромхозууд шэнги отолһон модоёо уһаар урадхуулдаг бэшэ, харин вагонуудта ашажа, түмэр замаар ябуулнабди. Доодо склад. Леспромхозой гол үйлэдбэри эндэ. Модо шэрэдэг автомашинын жолоошод хоёр халаан соо хүдэлнэ. Тиигэжэ сүүдхэ соо 250—300 кубометр модон доодо складта асарагдана.

Эндэ асарагдаһан модо машинаһаа буулгаха, тайраха, вагондо ашаха хүдэлмэри манай участогай хүдэлмэришэд бүтээнэ. Тиигэжэ сүүдхэ соо манай хүдэлмэришэд 24—25 вагондо модо ашажа, хэрэгтэй газартань эльгээдэг гээшэ.

Урдань доодо складай ехэнхи хүдэлмэри 70—80 хүнэй бар хүсөөр бүтээгдэдэг һэн. Иигэжэ хүдэлхэдэ нобшо удаан, бэлдэгдэһэн модоной өөрынь үнэ сэн ехэ болодог байгаа. Тиимэһээ доодо складай хүдэлмэри оньһожоруулха гэһэн шухала асуудал бидэнэй урда табигдаба.

Тракторист Дмитрий Игумнов нэгэ доро 20 кубометр модо үргэхэ кабель-кран тодхохо гэһэн дурадхал оруулба. Тиигэжэ 1967 ондо хүсэ ехэтэй кран ашаглалгада үгтөө. Модо ашаха, буулгаха, тайраха хүдэлмэри оройдоол долоон хүн бүтээдэг болобо. Аяар 48 хүдэлмэришэн эндэһээ сүлөөлэгдэжэ, ойдо модо отолдог болоо.

Бэлигтэй механизатор Дмитрий Игумновай оролдолгоор лэ иимэ кран тодхогдожо, манай ажал хүнгэдхэһэн юм. Бэшэ олон техникэ бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэдэг болоҗо, леспромхозоймнай коллектив һара, жэл бүри модо бэлдэхэ түсэбөө үлүүлэн дүүргэдэг болоо.

Дмитрий Игумнов электро-гагнууршанай, трактористын, кран жолоодогшын мэргэжэл тэгшэ шудалһан тула техникэеэ бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглажа шадана. Тэрэнэй даадаг бригада долоон хүнһөө бүридэдэг. Үдэр бүрингөө нормо 20—25 процентээр үлүүлэн дүүргэдэг. Тиигэжэ һара бүри дунда зэргээр 1500 кубометр модо даабариһаа гадуур вагондо ашана. Тус бригадынхид «Забайкаллес» комбинадай Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэһэн байна. Туйлаһан амжалтаараа эдэнэр һанаагаа амардаг бэшэ. Бүри һайнаар ажаллажа, оронойнгоо барилгада ехэ модо бэлдэхэ гэжэ эдэнэр эрмэлзэнэ.

Урдань модоной узуур, гэшүүһэтэй үзүүр голодоһондо хаягдадаг һэн. Мүнөө тэдэниие богони болгон, Сэлэнгын аймагай колхоз, совхозуудта худалданабди. Тиигэжэ леспромхоздоо нилээд олзо оруулдаг болонхойбди. Мүн лэ Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхоздо саг үргэлжэ туһа хүргэдэг гээшэбди. Тус колхоздо үнгэрһэн май һара соо 600 хониной байра манай доодо складай хүдэлмэришэд барижа дүүргээ. Эндэ хүдэлһэн В. Пимаев, И. Черниговский, М. Сорокин гэгшэд онсо шалгараа.

В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн һайндэрые нэрэтэй солотойгоор угтаха зорилго урдаа табиһан Ардасаанай леспромхозой доодо складай хүдэлмэришэд социалис мүрысөөндэ ородсон, элдэбхитэйгээр ажаллажа байна.

С. ЛУКЬЯНОВ,
леспромхозой доодо складай мастер.

Республикын колхоз, совхозуудай хүдөө ажахын ургамалнуудай ургажа байха үедэнь уһалжа байһан тухай

1969 оной июниин 1-нэй мэдээн (Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр):

Аймагууд	Тарилгын уһалагдаһаниинь	Тэрэнһээ гална сабшалан, бэлшээри
Баргажанай	—	—
Бэшүүрэй	2	58
Зэдын	—	—
Яруунын	—	59
Загарайн	95	89
Захааминай	—	88
Кабанскын	2	—
Прибайкалиин	—	—
Хэжэнгын	133	93
Хяагтын	6	—
Мухар-Шэбэрэй	40	69
Сэлэнгын	5	65
Түнхэнэй	153	45
Улаан-Үдын	40	39
Хориин	—	75
Бүхыдөө республика дотор	37	57

ДУҺАЛШЬЕ УҺАН АШАТАЙ

Хабарай эртын тарилгын дүүрэмсээр тракторист Базар Ленхобоевые колхозойнь главна агроном Г. Бадмажапов дуудажа асараад:

— Зай, Базар, трактортаа бороогой түхеэрэлгэ тодхожо, таряалангаа уһалха болобот. Правлениндээ тиигэжэ хэлсээд байнабди,—гэхэдэнь:

— Яахань һэм. Зүб лэ гээшэ. Мүнөө уһалаагүй һаамнай таряаламнай хаташаха болоод байна,—гэжэ тэрэ зүбшөөгөө һэн.

Үглөөдэрынь Базар хамта хүдэлдэг Хубисхал нүхэртэйгөө трактортаа «ДДН-45» түхэлэй уһа сасадаг түхеэрэлгэ тааруулан һуулгаа һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо мүнөө хүрэтэр эдэ хоёр нэгэшье үдэр һаатангүй таряалангаа уһалжа байнхай. Эдэнэр түрүүлэн куузику ба хартаабхын талмайнуудые уһалаад, һүүлдэнь һая таригдаһан шэнинсынгээ поли ундалуулаа. Һүүлшын мэдээнэй ёһоор, эдэ хоёр 40 гаран гектар таряалан уһалһан байна. Харин мүнөө Базарай хүтэлбэрилдэг агрегат бултайжа байһан таряанай нялха эшэнүүдые ундалуулна.

Һаяхан колхозойнь правлени, партком таряалан уһалагшадайнгаа ажалай дүнгүүдые согсолходонь, зуу гаран гектар ороохото ургамалай, мүн эды шэнээн хартаабхын, куузику болон овощой тарилга эрхим шанартайгаар ундалуулагдаһан байба.

— Мүнөө манай колхоздо гурбан агрегат үдэр һүнигүй хүдэлгэгдэнэ. Юу хэлэхэб, мүнөө жэл таряалан уһалалга яһала һайнаар ябана. Нёдондо, мүн урдахи жэлнүүдтэшье иимэ байгаагүй юм,—гээд колхозой түрүүлэгшэ Григорий Ильич Тарнуев хэлэхэ зуураа:—Мүнөө таряалан уһалалгада хүдэлжэ байһан механизаторнууд И. Баяндаев, Д. Очиров, В. Будаев, И. Власов, Б. Ленхобоев, Х. Гомбоев, В. Очиров гэгшэд үдэр бүриингөө даабариие ходоодоо үлүүлэн дүүргэнэ,—гэжэ нэмээ бэлэй.

Тиигэншьегүй яахаб. Хура бороогүй мүнөө сагта дуһалшье уһан ашатай ха юм.

З. ТЭЛИН.
Улаан-Үдын аймаг.

СЭЛЭНГЫНХИДЭЙ ҮҮСХЭЛ ДЭМЖЭНЭБДИ

Байгша оноо, мүн ерэхэ жэлдэ мяха ехээр абажа, гүрэндөө түсэбһөө гадуур худалдаха гэһэн социалис уялга Сэлэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ажалшад дээдэ даажа абаһан байна. Эдэнэрэй бэшэгтэй, социалис уялгануудтай танилсаха зуураа, манай колхозой гэшүүд арга боломжонуудаа хаража, тоолоожо үзөөд, мүн лэ дээшэлүүлэгдэһэн уялга абаа.

Колхозымнай энэ жэлдэ бүхыдөө 5.600 центнер мяха абаха зорилго урдаа табина. Энэмнай нёдондохиһоо 1000 гаран центнер дээгүүр болоно. Тиигэжэ гүрэндөө 4280 центнер мяха худалдаха түсэбтэй байбал, тэрэнээ 4880 центнертэ хүргэхэ гэжэ шиидэбди. Жэлэй түсэбһөө гадуур 600 центнер мяхан худалдагдаха байна.

Хайшан гээд, ямар аргаар энэ уялгамнай бэелүүлэгдэхэ болоһой? Мүнөө үедэ колхозымнай 3017 үхэртэй гэхэ гү, жэлэй һүүлдэ байха түсэбһөө 307 толгойгоор олон. Жэлэй дүүрэтэр үшөө 450 тугал абтахаар хүлеэгдэнэ. Тиигэжэ жэлэй түсэбһөө гадуур 757 үхэртэй байха болонобди. Мүн түсэбһөө гадуур 6800 хонитой, 942 гахайтай байхаар харалагдана.

Эдэ малаа һайса бэлшээжэ, шахан таргалуулжа, гүрэндөө һайн шанартай мяха худалдаха эрилгэтэйбди. Бухыдөө энэ жэл 650 үхэр таргалуулжа, түс бүриинь 3,1 центнерһээ бага бэшэ шэгнүүргэтэйгөөр тушааха гэхэ гү, али 2000 центнер гүрэнэй бэлэдхэлэй пунктда оруулагдаха юм.

Түс бүриһөө 35 килограммһаа бага бэшэ шэгнүүргэтэй 5500 хони гүрэндэ тушаагдажа, эдэгээрнь 1900 центнер мяха худалдагдаха байна.

Мүн 700 гахай гүрэндэ худалдагдаха гэхэ гү, али эдэгэнь 525 центнер гахайн мяхан бэлэдхэлэй пунктда орохо ушартай.

Тиигэжэ энэ жэлэй 1-дэхи кварталда 440 центнер мяханай тушаагдаһаниие хараада абахада, жэлэй түсэб холо үлүүлэн дүүргэгдэхэ гээшэ.

Мүнөө үедэ бэлшээн таргалуулагдаха 3 гүүртэ мал илгаагда. Тэндэ 775 үхэр тэжээгдэнэ. Гүүртэнүүдые даагшадаар харюусалгатай, ажалша бэрхэ зон, коммунистнууд Г. В. Бурдуковский, В. В. Жаркой, Н. В. Аносов гэгшэд томилогдоноо.

Тэрэнһээ гадна, 830 гахай мүнөө шахан таргалуулагдажа байнахай.

Бэлшээн таргалуулагдажа байһан малые һайнаар харуулхын тула мал адуулагшадай ажалай түлөөһэн 25 процент нэмэгдэбэ.

Хойшодоо жэлһээ жэл бүри мяха абалгаа дээшэлүүлжэ байха зорилгоор 1969 ондо колхоздоо нэгэн доро 1000 гахай шахан таргалуулжа байха шашаар бүтээхэ, 320 үхэр шахажа шэнэ байраза бэржэ түүргэхэ гэжэ халегэгдэнэ. Эдэ байранууд соо аргал шабааһа сэбэрлэхэ, уһалха, тэжээл бүдүүлхэ гэхэ худалмэри сум оньһожоруулагдаха юм.

Зүгөөр шахамал гахайнуудай байра барижа эхилхэ, үхэр шахан таргалуулха байрын досоо оньһо түхеэрэлгэнүүдые тодохо худалмэри саатажа тагтагдана. Юуб гэхэдэ, эдэ бүтээлэй проект хүсэд табигдаагүй байһаар. Энээниие «Межколхозстрой» конторо һаатуулна гэжэ саха хэлэхэ хэрэгтэй.

Абаһан уялгануудаа, харалһан түсэбүүдээ бидэнэр амжалтатайгаар дүүргэхэ арга боломжотойбди. Манай колхозой гэшүүд урдаа ямар нэгэн зорилго табяа һаа, шанэнь, энэ табан жэлэй түрүүшын гурбан жэлэй туршада гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө 108 процент дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур 1000 центнер худалдаһан байнабди. Тэрэшэлэн һү, нооһо худалдаха түсэб үлүүлэн дүүргэгдэһэн юм.

Иимэ үрэ дүн эдагаад үйлэгдаад гэхэдэ, мүн түрүүн бидэнэр ниитэнэй адуулһа малда элдэб зүйлэй тэжээл элбэгээр бэлэдхэжэ абаһан байхадаа. Илангаяа орооһо таряаналай тогтууритай баян ургаса абтадаг болоо.

Колхозой тарялан, сабшалангаа уһалха хэрэгтэ ехэ анхаралаа хандуулна. Шара-Голой уһалууриин ханаад, һубагуудые шэнэдлэн заһабарилжа хэрэглэхэ хажуугаар, булуур 6 станци хүдэлгэдээ. Эдэ бүгэдын ашаар 800 гектар таряалан, сабшалан уһалуулагдадаг болонхой.

Һүүлэй жэлнүүдтэ сабшалан һайжаруулха, тэндэ наг шэбхэ горитой хулалдаха, тэрэниие борнойлхо, шүгэгэй катогоор хурьһые соолохо гэхэ мэтэ агротехническэ хэмжээнүүд бэелүүлэгдэнэ. Тиигэжэ сабшалангай ургаса эрид дээшэлээ. Хэрбээ 1965 ондо гектар бүриһөө тунда зэргээр 11 центнер үбһэн хуряагдадаг байбал, мүнөө тэрэмнай 19 центнертэ хүргэгдэнхэй. Гурбан жэлэй урда тээ 29 мянган центнер үбһэн бэлэдхэгдэдэг байгаа һаа, нёдондо 41 мянган центнер хуряагдаһан.

Мүн кукурузын ургаса улам дээшэлүүлэгдэжэ, үнгэрһэн намар 12 мянган тонно силос дарагдаа гэхэ гү, али үнеэн бүридэ 14 тонно силос хүртөө.

Үбһэ тэжээлэй элбэгжэхэ тусам малай һубайралгашье, үхэл гарзашье эрид хороһон байха юм. Мүнөө бүхы колхозоороо зуун хонин бүриһөө 92—90 хурьга, 100 үнеэн бүриһөө 75—80 тугал жэлдээ тулжуулагдадаг болоо.

Хэдэн үгэ гахай үсхэбэрилгэ тухай хэлэхээр. Һүүлэй жэлнүүдтэ колхознай гахайн мяха гүрэндөө горитой худалдадаг болонхой. Хэрбээ 1965 ондо 630 центнер гахайн мяхан абтаһан байбал, нёдондо тэрэмнай 1215 центнертэ хүргэгдөө гэхэ гү, али хоёр дахин дээшэлһэн.

Гахай үсхэбэрилхэ хэрэгые тоодоггүй зарим ажахын хүтэлбэрилэгшэд бии. Эдэнэрэй хараа бодолые юугээршье зүбтүүлхын аргагүй. Минии һанахада, ажахы бүхэн үйлэдбэреэ ямаршье шэглэлтэйгээр хүгжөөжэ байгаа һаа, гахайн фермэгүй үлэхын аргагүй. Гахай үсхэбэрилжэ байхадаа бусад түрэлэй мал, илангаяа эбэртэ бодо малаа арьбалха, һайса томо болгожо гүрэндэ тушааха арга олохо ха юм. Мүн ажахы доторой хэрэгсэлдэ, ниитын эдеэ хоолдо тэрэниие хэрэглэхэдэ зохид лэ. Тиимэл хадань манай колхоз һүүлэй гурбан жэлэй туршада гахайн мяха хоёр дахин ехээр абадаг болоһон байна.

Тиигэбэшье ажахы доторoo бии байгаа арга боломжонуудаа хүсэдөөр хэрэглэнэбди гэхын аргагүй. Адууһа малай үхэл, гарзада орохо ябадал, эхэ малай һубайралга усадхагдаадүй байһаар. Үбэлдөө малаа һайнаар таргалуулжа ушеол шаданагүйбди. Үнеэдэймнай һү шэмэ бага байһаар. Нёдондо үнеэн бүриһөө оройдоо 1730 килограмм һүн һаагдаа һэн.

Саашадаа мяха ехээр абадаг болохын түлөө тэмсэхэдээ эдэ бүхы дутагдалнуудынай усадхагдаха гэжэ һанагдана.

А. СОКОВИКОВ,
Хяагтын аймагай Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ.

СОВЕТ БАЙГУУЛАГДАБА

Партийно-политическэ информаци һайжаруулха зорилгоор партиин Бэшүүрэй райком политинформаторнуудай совет байгуулба. Энэ советдэ 9 хүн ороно. Партиин райкомой, аймагай үйлэдбэриин управлениин, гүйсэдхэхэ комитетэй түлөөлэгшэд, аймагай газетын редакциин хүтэлбэрилэгшэд мэдээсэлэй штатнабэнэ энэ зургаанда оруулагдаба. А. Н. Унагаев советэй түрүүлэгшээр батал агдаа.

Районой партийна организацинуудта болохо байһан һонинуудые тунхаглахын тулада аймагай газетын хуудаһанда түсхай гаршаг бии болгогдобо.

Энэ советэй түсэб табигдаба. Олон ондоо налбараар мэдээсэл хэгдэхэ юм. Жэшээнь, уласхоорондын, экономическэ, ардай гэгээрэлэй болон бусад асуудалнуудаар болоно байһан һонинуудые хүн зондо дуулгадаг болоно.

А. УНАГАЕВ,
политинформаторнуудай советэй түрүүлэгшэ.

Пунцик Жамсаранова Улаан-Үдын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхозой түрүү һаалишадай нэгэн юм. Үбэлэй үедэ үнеэн бүриһөө ехэ һү һааха гэһэн мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр оролсоод, абаһан уялгаяа амжалтатай бэелүүлээ. Зунай үедэ һү һаалияа бүри дээшэлүүлхын түлөө оролдожо байнхай. Зураг дээрэ. П. Жамсаранова.
А. КНЯЗЕВАЙ фото.

ХҮДЭЛМЭРИШЭ…

1965 ОНОЙ МАЙН НЭГЭН. Һүниндөө бага зэргэ саһан оробошье, хабарай улаан наран шангаханаар шарана. Энэ үглөөгүүр Закаменск хотын гудамжануудта һайндэрэйхеэр хубсалһан хүнүүд олоороо ябахань харагдана. Тэдэнэй дунда буурал сагаан толгойтой үбгэд, хүгшэдшье, эдир залуу хүбүүд, басагадшье бии. Иимэ байхашье ёһотойл даа. Майн Нэгэн ажалшадай һаналаа нэгэдэлгын уласхоорондын һайндэр ха юм.

Үглөөнэй улаан наранай элшэ бүри шангадана. Уданшьегүй арбан нэгэн саг боложо, республикымнай үнгэтэ металлургиин хүдэлмэрилэгшэдэй хотын ажалшадай демонстраци эхилбэ. Городой Центральна үйлсөөр демонстрацида хабаадагшадай колоннонууд хойно-хойноһоо һубарилдан үнгэрнэ. «Комбинадай барилгын материалнуудай цех» гэжэ томо үзэгүүдээр бэшэгдэһэн транспарант зэлэ татана. Цехэй хүдэлмэришэдэй дунда үндэрхэн, шамбай шиираг бэетэй нэгэ хүн гэшхэлнэ. Үбсүүндэнь—Ленинэй орден.

Энэ ехэ үдэр түрүүшынхеэ энэ хүниие хараһан байгааб. Тиимэһээ зэргэлжэ байһан нүхэрһөө «Ленинэй орден яларуулһан хэн гээшэб?» гэжэ аалиханаар асуухадам, «комбинадай эрхим хүдэлмэришэн Даша Цыренович Баиров» гээд харюусаа һэн.

ЭРХИМ ХҮДЭЛМЭРИШЭН! Ямар ехэ үлхатай үгэнүүд бэ? Иимэ үгэнүүдые юрын хүнһөө дуулаад байхалаа, Даша Цыреновичтэй уулзажа, хөөрэлдэхэ дуран эзэлүүдгүй түрөө һэн.

1935 он... Эгээл энэ үедэ хүнэй хүл табяагүй ой тайга соо үнгэтэ металлай хэбтэшэ олдожо, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай үндэһэ һуури табигдажа байгаа бэлэй. Эгээл энэ үедэ Захаамин нютагта һая эмхидхэгдэжэ байһан хамтын ажахынуудһаа шамбай хүбүүд, басагад тэрэ үеын Городок тосхондо ерэжэ, хүдэлмэришэнэй янза бүриин мэргэжэлдэ һуража эхилээ һэн. Эгээл энэ үедэ Енгорбой нютагай малшанай бүлэдэ түрэһэн, 21 наһатай Даша Городогто ерэһэн байгаа. Түрүүшээр модошо дарханаар хүдэлжэ, һая бодхоогдожо байгаа тосхоной түрүүшын пекарин барилсаба. Тиихэ үедэ ямаршье техникэ гэжэ байхагүй, бүхы ажал гарай хүсөөр лэ бүтээгдэдэг байгаа. Тэрэ үеынхеэ һанан-һанан, Даша Цыренович мүнөө иигэжэ хөөрэлэг:

— Мүнөө һанаад үзэхэдэ, хүндэхэн лэ саг байһан юм даа. Һүхэ, гар хюрооһөө ондоо зэр зэмсэг байхагүй. Юнхэр, Баян Гол гэжэ газарнуудта гурбан жалһаа үлүүтэй саг соо гар хюроогоор тёос хюроодэдэг байгааб. Заримдаа ядархаш. Аха нүхэдһөө зүбшөөл һурахаш, хүдэлжэ байхыень харахаш. Тиигэ тиигэһээр лэ бага зэргээр һурагдаһан юм даа.

Он жэл ошожол байба. Даша Цыренович ажалдаа дүршэжэ, аха нүхэдһөөнь гээгдэхээшье болёо. Тосхондо бодхоогдоһон бүхы барилгануудта (тиихэдэ эндэ тансал модоор барилга хэдэг байһан) Даша Цыреновичэй, тэрэнэй нүхэдэй гараар хюроодэгдэһэн тёос хэрэглэгдэдэг байгаа.

ЭСЭГЭ ОРОНОО хамгаалгын Агууехэ дайн... Совет ороной бүхы хүнүүд агуу Октябриин түйлалтануудые фашистнуудһаа хамгаалхаяа нэгэ хүн шэнгеэр жагсаа. Даша Цыренович үетэн нүхэдтэйгөө хамта Совет Армиин зэргэдэ табан жэл соо үнэн сэхээр албаяа хэжэ дүүргээд, түрэл болоһон Зэдынгэй комбинадта ажаллажа эхилээ һэн. Тэрэ үедэ Городогто түрүүшын шулуун гэрнүүд баригдажа эхилһэн байгаа. Тиимэһээ Даша Цыренович шэнэ мэргэжэлтэй болохо гэжэ шиидэһэн байгаа хаш. Тиигээд мэргэжэл ехэтэй столярнуудтай сугтаа хүдэлжэ эхилээ. Оройдоол зургаан һара соо хүдэлөөд байхадань, Даша Цыреновичтэ «6-дахи разрядай столяр» гэһэн зэргэ олгогдоһон байгаа. Энээн тухайнь нүхэр Баировай ажалай дэбтэр соо иигэжэ бэшэгдэнхэй: «Ажалдаа оролдосотойгоор хандажа, мэргэжэлээ түргэнөөр шудалһанайнь түлөө, мүн жэшээтэ журамтай байһанайнь түлөө 6-дахи разрядай столярай зэргэ олгохо». Энэмнай шэнэ мэргэжэлээ шунамгайгаар шудалһанайнь эли тодо тэршэ болоно бшуу!

Үдэр хоногой үнгэрхэ бүри Даша Цыренович шэнэ мэргэжэлдэ дүршэжэ, дээдэ зэргэтэй столяр болоһон байгаа. Уданшьегүй залуу хүбүүдые өөрынгөө мэргэжэлдэ һургажа эхилээ. Нүхэр Баировай шабинар мүнөө Закаменск хотын предприятинуудта, мүн аймагай колхоз, совхозуудта оролдосотой һайнаар ажаллажа байнхай. Тэрэнэй шабинарай нэгэн Михаил Сидоров мүнөө Улаан-Үдын Ленинэй ордента локомотив-вагон заһабарилгын заводто столяраар хүдэлхэ зуураа, ажалай түрүүшүүлэй зэргэдэ ябалсана.

1958 оной зунай нарата дулаан амаралтын нэгэ үдэр... Даша Цыренович өөрынгөө нүхэр Михаил Балданович Аюшеевтэ ерээд, шэнэ байшангайнь үүлэ һуулгалсажа байба. Эгээл энэ үедэ почтальон ерэжэ, газетэ, журналнуудые асарба. Ажалаа дүүргэжэ, сайлаһанайнгаа һүүлээр, Даша Цыренович гэртээ ошоод, амаржа хэбтээ хаш. Уданшьегүй Михаил Балданович нэгэ гартаа газетэ, нүгөөдэдөө багахан сүүмхэ баряад, уухилһаар орожо ерээд: «Даша абгай, бодыт! Тамнай Л… орденоор шагнагдаалта… байжа түргэ-түргэн б… дуугарба. Даша Цыренови… гэнгүй, «Хэрэггүй юумэ б… гара», «Ямар тиимэ һони… байха юм» гээд, абяагүй б… но. Нүхэрынь «үнэхөөрөө… нэлбн, харыт, харыт» гэн… хэдэнь бодожо, газетын ту… хуудаһанда толилогдоһон… соо өөрынгөө нэрые хар… Даша Цыренович үшөө һа… гээгүй. Нүхэрынь тэрэ… үшөө дахин уншажа үгэһ… гаа.

«Юрэдөө этигэхээр бэш… һэн. Хүн бүхэнтэй адляар… дэлжэ ябанаб гэжэ һанал… Ленинэй ордендо нютаг н… нүхэд сооһоо түрүүлэн… золтой байшаһан юм гү… 1958 оной зунай тэрэ ам… үдэрые һанан-һанан Даша… нович һаяхан хөөрөө һэн.

ЛЕНИНЭЙ ОРДЕН—ма… рэнэй дээдэ шатын… шагнал. Үнэн сэхээр… ажалай үльгэр жэшээ ха… хүнүүд энэ шанда хүртэдэ… Цыренович — Зэдын ком… үндэһэ һуури табилсагша… гэн, бултанай жэшээ абах… дэлмэришэн хүн.

Он жэл ошожол байба… түрынгөө дээдэ шатын… хүртэһэн Даша Цыренови… оролдосотойгоор хүдэлжэ… даабарияа хододоо үлүүл… гэһэн зантаараа ябаа. 194… үнгэрһэн жэлэй сентябрь… нүхэр Баиров комбинадай… до болбосоруулагч заводт… раар таһалгаряагүй хүдэл… еынгээ элүүрэй бага зэрг… дахада, дуратай ажалаа… хүнгэн хүдэлмэридэ нём… мар ороһон юм.

«СССР-эй Үнгэтэ мета… промышленностиин хүдэл… шэдэй социалис мүрысөөн… ник» гэһэн хоёр значок… дай АССР-эй Верховно… Президиумэй Хүндэлэлэй… грамота, КПСС-эй райком… гай Советэй гүйсэдкомо… грамота болон олон ү… гүүд Даша Цыренович… ажалдаа ямараар хандаж… амжалтатай ябаһыень эл… гэршэлнэ. Даша Цыренов… тиин Захааминай райком… шүүнээр, аймагай болон го… Советүүдэй депутадаар… бэшэ һунгагдаһан юм.

— Понимаешь, энэ… тойл ажалша хүн юм. Һа… эхилбэл, хүсэндэнь хүрг… амархаяашье мартажархи… хынгээ урда тээ «долоо д… хэхэ», эрьюулжэ, урбуу… раха. Һүүлээрнь ажалаа… —гэжэ Даша Цыреновичт… таа олон жэл соо хүдэл… нүхэрынь һаяхан хөөрөө…

Үндэр наһатай боложе,… гээ элүүрэй һуладахада… ажалда оробошье, Даша… вич Хүдэлмэришэнэй нэр… дээрэ үргэжэ ябаһаар.

Б. ВАНЧИ…

ЭРДЭМ ШЭНЖЭЛЭЛГЭ, ҺАНАМЖА ДУРАДХАЛНУУД

ПАРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИ БА МЭРГЭЖЭЛТЭД

(Партиин райкомой хүдэлмэридэ социологическа шэнжэлэлгэ хэрэглэхэ дүй дүршэл тухай)

(Т гэсхэл. Эхиниинь июниин 6-най номерто).

Асуудалда харюусагшадай 59,2 процентнь эрдэм мэргэжэлээ, дүй дүршэлөө бүрин хэрэглэн хүдэлдэгбди гэжэ мэдээсэбэ. Үйлэдбэриин, эмхидхэлэй дутагдалнууд, элдэбын жэжэ божо даабаринууд, саарһа бэшэлгэ, тон тодо һонор уялгануудай үгы байһан ушар—эдэ бүгэдэ мэргэжэлтын бүрин хүсэдөөр хүдэлхэдэнь һаад тойбо татана. Хүдэлмэриинь саг, нэгэн гээ һаа, удаан үргэлжэлдэг, үгы һаа, таһалдаха—иимэ муутай. Бага зэргын забһарлалгатайгаар хүдэлмэриинь саг 9—10 час соо үргэлжэлхэ, заримандаа—хуряалтын үедэ бүришье удаан хүдэлэгдэнэ гэжэ, мэргэжэлтэдэй хахадынь харюусаа. Тэрээнһээ гадна, ажалдань хабаагүй, элдэбын даабари дүүргэжэ ехэ сагаа һалгадаг байна. Жэшээнь, элдэб саарһа бэшэлгэдэ бүхы мэргэжэлтэдэй 25 процентнь үдэр бүри 2 час һалгана, 5,3 процентнь—2—4 час, 8,4 процент мэргэжэлтэд — 4 часһаа үлүү сагаа һалгана.

Бүхы мэргэжэлтэдэй 57 процентнь ниитын (партийна, профсоюзай, комсомолой) даалгабаритай юм байна. Эдээнэй 23 процентнь энэ ажалда үдэр бүри 1—2—3—5 час саг гаргашалдаг юм. Хубиингаа, гэрэй ажалда үдэр бүри горитой сагаа гаргашалдаг тухайда 74,6 процент мэргэжэлтэд харюусаба. Илангаяа эхэнэр мэргэжэлтэд эдэ бүгэдэндэ ехэ сагаа һалгана.

Арадай ажахын бусад һалбаринуудтахида орходоо хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй ажал тад ондоо гээшэ ааб даа. Ажахын асуудалнуудые творческо ёһоор шиидхэхэ, үйлэдбэриин дүй дүршэлые эрдэм ухаанай ёһоор сосголхо, ухаалан зохёохо хэрэг хүдөөдэ эрхилхэ шадабаритай хүнүүд мэргэжэлтэд лэ ха юм. Онсо шэнжэтэй һуури эзэлдэг тула үйлэдбэриин технологи, эмхидхэл улам һайжаруулха, ажалдаа коммунис ёһоор хандаха мэдэрэлтэйгээр ажалшадые хүмүүжүүлхэ хүнүүд эдэл ха юм. Энэ талыень тодоруулхын тулада мүн лэ хэдэ хэдэн асуудалнууд табигдаһан байгаа. Үйлэдбэриин технологи һайжаруулха хэрэгтэ танай үүргэ ямар бэ, ухаалан зохёохо хэды дурадхал оруулаабта? Үйлэдбэриингөө һалбариин технологи, ажалай эмхидхэл һайжаруулха асуудалаар хэды статья, брошюра бэшээбтэ?

Һүүлшын хоёр жэл соо ухаалан зохёолгодо, үйлэдбэриин технологи нарижуулгада 67 мэргэжэлтэд хабаадаа.

Хүдөө ажахын техникэ ашаглалга һайжаруулха, малай фермэнүүдые оньһожоруулха, шэнигсын шэнэ сортнуудые бии болгохо, тоосооной экономическа хэрэг һайжаруулха хэрэгтэ ухаалан зохёолгын дурадхалнууд зорюулагданхай. Гэхын хажуугаар үйлэдбэриин технологи нарижуулан һайжаруулха хүдэлмэри багаар хэгдэнэ. Хүндэ хүдэлмэри оньһожоруулха ажал хэнэгүйбди гэжэ мэргэжэлтэдэй 85 процентнь хэлээ. Мүн хэблэлэй хүдэлмэридэ хабаададаг хүнүүд үсөөн байба.

Эдэ бүхы асуудалнууд мэргэжэлээ, политическэ эрдэмээ улам дээшэлүүлхэ хэрэгтэй нягта холбоотой. Эрдэм, техникын хурдан түргөнөөр хүгжэжэ, тэрэнэй түйлалтануудые үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлжэ байгаа үе сагта теоретическэ эрдэмээ үдэр бүри дээшэлүүлэнгүй мэргэжэлтын хүдэлхэ аргагүй болоо. Аймагай бүхы мэргэжэлтэдэй 16,9 процентнь дээдэ һургуулинуудта заочноор һурадаг, 4.6 процентнь партийна һуралсалда хабаададаг байна.

Һүүлшын хоёр жэлэй туршада курсанууд болон семинарнуудта 16 хүн һуража гараа. Эдэ колхоз, совхозуудай главна мэргэжэлтэд болоно. Шэнжэлэгдэһэн хүнүүдэй 46,1 процентнь эрдэмээ дээшэлүүлнэбди, техническэ, политическэ литература уншанабди гэжэ харюусаба. Мэргэжэлтэдэй 27 процентнь эрдэм, мэргэжэлээ үнэндөө дээшэлүүлдэггүйбди гэжэ мэдэрбэ. Энэ асуудалда ехэ дутагдалай бии байһые нэгэ иимэ жэшээ гэршэлнэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ аймагай колхоз, совхоздо хүдэлдэг 106 мэргэжэлтэдэй 56-ниинь өөһэдынгөө һалбаряар журналнууд болон бюллетень захяагүй, 100-ниинь политическэ ба ниитэ-политическэ журналнуудые, 72-ынь газетэнүүдые захяагүй байгаа.

Нютагуудтахи библиотекэнүүд хүдөө ажалда, техникэдэ хабаатай номуудаар хомор. Энэ ушар мэргэжэлтэдэй эрдэмээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ һаад тойбо татана. Гадна эдэнэрэй ажалай саг удаан үргэлжэлдэг, ябаха транспортын үгы дээрэһээ ехэ сагынь дэмы һалана. Эдэ бүгэдэн эрдэм, мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэнь һаалта болоно. Энээнэй хажуугаар олон мэргэжэлтэд өөһэдтөө ямаршье эрилтэ табихаяа болиһоной гэмээр хэблэл, номуудые уншахаяа болёо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Нүгөө талаһаа партийна, советско, ажахын органуудай зарим хүтэлбэрилэгшэд мэргэжэлтэдэй дунда хүдэлмэри ябуулдаггүй, тэдээндэ зохихо эрхэ байдал байгуулдаггүй.

Ажалдамнай үйлэдбэриин техническэ зохихо эрхэ нүхэсэл байгуулагданагүй гэжэ олон мэргэжэлтэд тоолоно. Асуугдаһан мэргэжэлтэдэй 31,5 процентнь транспортгүй дээрэһээ үйлэдбэри дээгүүр саг соогоо ябаха аргагүйдэнэбди гэжэ харюусаа. Лаборатори, түхеэрэгдэһэн кабинедүүд, заһабарилгын техническэ мастерской, техническэ хэрэгсэлнүүд, приборнууд, стендүүд, запасной частьнууд—эдэ бүгэдэн үгы дээрэһээ ажалдамнай һаад тойбо татана гэжэ 18,4 процентнь тэмдэглээ. 12,3 процент мэргэжэлтэд хүдэлхэ эрхэ байдал—һууха стол, үйлэдбэриин байра (пункт, лечебницэ гэхэ мэтэ) оройдоо үгы гэһэн байна. Гадна культурна, ажаһуудалай талаар муутаар хангагдангибди, байра, хүүгэдэй саад, ясли үгы, эд бараагаар, эдеэ хоолой зүйлөөр мууса хангана гэжэ олон мэргэжэлтэд хэлэнэ. Эдэ мэтын дутагдалнууд зарим мэргэжэлтэдэй урма зориг хухална.

Энэ талаһаань хүмүүжүүлгын, эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулха шухала гэжэ эдэ бүгэдэнһөө элирбэ. Мэргэжэлтэдые энэ тэрэ юумэ хүүлэхэ, гар үзүүрэй зарсанар гэжэ тэдэниие үнинэй заншаһан гуримаар ажахынуудай зарим хүтэлбэрилэгшэд хандадаг, хүдөө ажахын үйлэдбэриие һайжаруулан бэхижүүлхэ хэрэгтэ эдэнэрэй үүргэ тоодоггүй зандаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Түрүүлэгшэ гү, али директорэй захиралтагүйгөөр нэгэшье алхам хэдэггүй мэргэжэлтэдэй зарим колхоз, совхозуудта дайралдадаг ушарые энээнһээ ондоо юугээр тайлбарилхаб. Эдээндэ өөһэдын үүсхэл эдэбхи гэжэ байдаггүй. Үдэр бүриинь ажал хэрэгтэ ажахынуудай ударидагшадай зүгһөө дэмжэхэ, найдаха, ойлгохо ушар үзэгдэдэггүй гэжэ шэнжэлэгдэһэн мэргэжэлтэдэй 20 процентнь харюусаба. Тэрээнһээ гадна, үйлэдбэриин управлениин, аймагай гүйсэдкомой, партиин райкомой хүтэлбэрилэгшэдэй үмэнэһөө анхарал табигданагүй гэжэ олон хүн тэмдэглээ. Эдэ мэтын шалтагаануудһаа боложо, зарим колхоз, совхозуудһаа олон хүн гаража ошоно. Һүүлэй гурбан жэл соо аймаг дотор 73 мэргэжэлтэ һэлгээ.

Хүдөө ажахын кадрнуудай дунда мүнөө үедэ ехэ хубилалтануудай боложо байгаа орёо үйлэ хэрэгүүд тухай, тэдэнэй түйлалтанууд, бэрхэшээлнүүд тухай туршалгын материалнууд харуулжа байна. Хүдөөгэй мэргэжэлтэдэй хүдэлмэриие буруугаар, дан юрын шэнгеэр тооложо болохогүй гэһэн тобшолол энэ шэнжэлэлгэһээ хэхэ хэрэгтэй. Колхозуудай түрүүн бии боложо байха үеын, мэргэжэлтэдэй үсөөн байха үеын гурим заншалнууд мүнөөшье болотор үлэнхэй, эдэнэрэй ажалда һаад ушаруулна.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин мүнөөнэй шатада инженернүүд, технигүүдэй хүдэлмэри тодорхойлхо, захиргаанай жэжэ божо элдэбын даабариһаа тэдэниие сүлөөлжэ, үйлэдбэриин технологи нарижуулха, эрдэм ухаанай, түрүү дүй дүршэлэй түйлалтануудые нэбтэрүүлжэ, үйлэдбэри улам эршэдхэн һайжаруулха гэһэн гол зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ зорюулха шухала. Энээнһээ уламжалан хэлэхэдэ, мэргэжэлтэдэй дүүргэдэг гол шухала уялганууд иимэрхүү байлтай гэбэл: үйлэдбэри бэлдэхэ, технологи зохёожо, нарижуулха, энээнэйнгээ үндэһөөр үйлэдбэри эмхидхэхэ, хэрэгтэй материалаар предприятияа хангаха, бэлэн болоһон продукци худалдаха, түхеэрэлгэ, зэмсэгээ заһабарилга эмхидхэхэ болоно. Промышленна предприятинуудта инженернүүд, технигүүдэй дүүргэдэг уялганууд тон тодо гээшэ ааб даа.

Колхоз, совхозуудта кадрнуудай хэхэ ажал үндэһөөрнь хубилгахаар саг ерээ гэжэ һанагдана. Нэгэ бүлэг мэргэжэлтэд технологи, техникын хэрэг, нүгөөдүүлынь үйлэдбэри, гурбадахинь—түсэблэлгын экономическа, үшөө хэдэ хэдэн мэргэжэлтэд хангалгын, худалдалгын хэрэг эрхилдэг болоо һаа, һайн бэлэй. Эмхидхэлэй иимэ хубилалта хэхын тулада аймагай хүгжэнги экономикотой нэгэ гү, али хоёр совхоздо хэдэ хэдэн таһагуудые (отделнүүдые): техническэ, үйлэдбэриин, түсэблэлгын экономическа, главна инженерэй, барилгын, ветеринарна, хангаха, худалдаха гэхэ мэтэнүүдые бии болгожо туршабал боломоор һэн. Мэргэжэлтэдэй ажал аша туһатай болгохо үшөө нэгэ арга гэбэл: ажахые мэргэжүүлхэ хэрэгые эрдэм ухаанай ёһоор улам һайжаруулха, мэргэжэлтын эрдэм бэлиг, шадабариие зорюулхаар тон тодорхой участок дээрэ табихаар саг болоо. Ондоогоор хэлэхэдэ, бүхы асуудалаар зоотехник байха бэшэ, харин хушуута мал бүхэнөөр зоотехнигые бии болгохо ёһотой. Мүн энэ гуримаар агрономые мэргэжүүлбэл һайн. Гадна мэргэжэлтэдэй ажалые тодорхойлхо шухала. Колхоз, совхозуудай мэргэжэлтэд уялга ба эрхээ мэдэнэгүй.

Малай фермэнүүдтэ, газар таряаланда мүнөө болотор технологи зохёогдоогүй байһаар. Тиимэ дээрэһээ эрдэм ухаанай, түрүү дүй дүршэлэй түйлалтануудта зохишогүй гурим журам ямар нэгэн тушаалгаан зоргоогоо зохёоно. Колхоз, совхозуудай фермэ, бригадануудай ударидагшад ерээд лэ үйлэдбэриин технологи ондоо болгохо захиралта үгэдэг байна. Жэшээнь, зарим хүтэлбэрилэгшэд искусственна үрэжүүлгын пункт хааха, үгыншье һаа, һү һаалиин фермэһээ үнеэ һаадаг агрегат абаха захиралта үгэжэрхихэ. Тиин гэхэдэнь, мэргэжэлтэн энэ буруу аашыень болюулжа шаданагүй. Юуб гэхэдэ, баталагдаһан уялга, эрхэ гэжэ мэргэжэлтэдэ байхагүй.

Хэнэйшье мэдэһээр хүдөө ажахын үйлэдбэри онсо шэнжэтэй гээшэ ааб даа. Ажамидаралтай холбоотой хадаа энэ үйлэдбэри удаан үргэлжэлдэг хуулитай. Жэшээнь, таряа ургуулхын тулада гурба һараһаа үлүү саг, тугалые үнеэн болгохын тулада гурбан жэл, арбан политой севооборотһоо ургаса абахын талада 10 жэл хэрэгтэй ха юм. Үйлэдбэриин иимэ удаан үргэлжэлхэдэ, мүн лэ эды шэнээн саг соо ажаглаха хүн мэргэжэлтэн болоно. Эдэ бүхы дабаае гаталһан лэ хойноо мэргэжэлтэ ажал хэрэгээ үнэхөөрөө бүхы «һудаһаарнь» мэдэдэг болоно бшуу.

Нэгэ газартаа удаан—10—12 жэлдэ хүдэлһэн лэ мэргэжэлтэ ажалайнгаа аша үрэ харадаг байна. Үйлэдбэриингөө, сагай уларилай болон бэшэ эрхэ байдалые табан хурган шэнгеэрээ мэдэдэг болоно. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин хоёрдохи онсо шэнжэ юуб гэхэдэ, дабтагдашагүй, тэхэришэгүй юм. Хэрбээ муу шанартай үрэһэ таряа хадаа гү, али искусственна үрэжүүлгэ муугаар үнгэргөө һаа, тэдэниие дары сагтань заһахын аргагүй. Тиимэһээ хүдөө ажахыда технологиин ямар нэгэн алдуу хэгдээ хадаа тэрэниие доронь зайсуулхын аргагүй. Тиимэ дээрэһээ эндэ айхабтар наринаар, бодомжотойгоор, болгоомжотойгоор, эрдэм ухаанай заабариин ёһоор хандаха хэрэгтэй.

Эрдэм мэргэжэлээр дүрбэн тэгшэ байхаһаа гадна, мэргэжэлтэн үни удаан, сусаршагүйгөөр туршалга, шэнжэлэлгэ хэхэ ёһотой. Нэгэ газарта удаан хүдэлһэн хүн иимэ творческо ажал хэжэ шадаха байна. Нэгэ ажахыда 1—2 жэлдэ хүдэлһэн хүн ямар үрэ дүн хаража шадахаб даа. Ушар иимэһээ колхоз, совхозуудта мэргэжэлтэд ходо һэлгэгдэхэдээ ажахыда, гүрэндэ айхабтар ехэ гарза хохидол шэрэнэ. Хүдөөгэй мэргэжэлтэдэй ажалай үшөө нэгэ онсо шэнжэ юуб гэхэдэ, хүдэлмэриин үдэр хизаарлагданагүй.

Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй хүдэлмэридэ НОТ нэбтэрүүлхэ гээшэ партийна, ажахын зургаануудай шухалын шухала зорилго мүн. Ажалые эрдэм ухаанай үндэһөөр эмхидхэхэ гээшэ мүнөөнэй үе сагай эрилтэ болонхой. Промышленностиин мэргэжэлтэдэй ажалтай адли болгохо гэхэ гү, али үдэр бүри 7 час соо хүдэлөөд, амаралтын үдэр амардаг гурим нэбтэрүүлээ һаа, һайн бэлэй. Иимэ гуримда орохын тулада мэргэжэлтэдэй хүдэлмэри халаанаар эмхидхэхэ, т… лада тэдэниие олон бо… хэмжээнүүд абтаха ж…

Зарим колхоз, совхо… гэжэлтэдэй аша үрэтэ… хэ эрхэ нүхэсэлнүүд (… ба лабораторно-техниче… болотор байгуулагдааг… циологическа шэнжэл… ба. Гэтэр энэ асууда… шиидхэхэ арга болом… ажахынуудта бии. Тэд… хүтэлбэрилэгшэдэйл… хүлеэжэ байна.

Мэргэжэлтэдэй ажал… гэ дутагдал юуб гэхэд… гэ муу. Тэрэ мүртөө… холын хараатай зо… үдэр бүринь ажал зо… түсэблэлгэ хэгдэнэгүй… хозуудта мэргэжэлтэд… түсэб табяад, баталуул… ниин үзэмжэдэ үгэнэ. үйлэдбэриие шэнэлэн… техническэ ба техноло… гонуудые шиидхэхэ хү… гэхэдэ. гүнзэгыгөөр… холын хараатай түсэб…

Энэ шэнжэлэлгын… КПСС-эй Мухар-Шэбэр… мэргэжэлтэдэй хүдэлм… руулха хэмжээнүүдые… Колхоз, совхоз бүхэнд… дэхэ хэмжээ ябуулган… тийна организацинууд… дай правленинууд, сов… рекцинүүд зохёохо бэза… тэдые бэлдэхэ, тэдэни… хүтэлбэрилхы кадрнуу… гэй ниитын мэргэжэлт… бэлдэхэ хэрэг энээнт… раалагдаха ёһотой.

В. И. Ленинэй түрэһ… лэй ойтой дашарамдуул… жээнүүд бэелүүлэгдэх… лагданхай. Хүндэ х… илангаяа мал ажалдах… дэлмэриие бүхы дээрэ… руулха, газар таряалан… эрхилхэ хэрэг һайжару… хын тоосоо, НОТ нэбтэ… дэнэй ашаар бүхы аж… үйлэдбэриие ашаг олзо… гохо. Эдэ бүгэдэндэ хү… мэргэжэлтэдэй үүргэ ай…

Н. МА…
КПСС-эй Мухар-Ш… райкомой нэгэдэхи се…
Ю. РАН…
түүхын эрдэмэй к… ниитын эрдэмэй Б… институдай з…

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭНЭЙ ХЭШЭЭЛДЭ ТҮРҮҮ АРГА ХЭРЭГЛЭЕ

сагта, эрдэм ухаанай ай- ехээр хүгжэжэ байһан үе- үлида ном заахадаа, эл- лэй техникэ хэрэглэнгүй аргагүй болоһониинь элин техникын оншо хэрэг- лэн аргаар һурагшадтаа а, үзэһые дабтуулха, бэхи- шалгаха гэхэ мэтэ олон дэлмэри бүхы предмедүү- тоодо түүхэ болон хэ- шье заалгаар, хэгдэдэг Буряад хэлэ, литерату- баг багшанаршье хэшээл- оньһон техникэ ашаглан. ын арга хэрэглэдэг боло-

хэлэ заалгада шэнэ ар- глэхэ, оньһон техникын ые ашаглаха асуудалаар й апрелиин һүүл багаар ай аймагай Барханай үргуулида үнгэргэгдэһэн, хэлэ ба литературын баг- семинар ехэ һонирхолтой Хэрбээ пёдондо жэл аймагай Үльдэргын дун- үлида болоошо зүблөөн дые түрэһэн дайда, түрэл- хэ хайшан гэжэ дурлуул- н патриотическа шэглэл- ан-Үдын аймагай Доодо- найман жэлэй һургуули- һон суглаан һурагшадые бэшэгэй хэлэндэ ямар ургабал таарамжатайб гэ- хараатай байгаа һаань, аргажанай аймагай баг- семинар оньһон техни- тто аргые түрэлхи хэлэ түргэн нэбтэрүүлэе гэ- удхатай хөөрэлдөө хэһэн

арынь Барханай дунда н түрэлхи хэлэ ба лите- багшанар Д. Б. Ринчино- Бамбарова хоёрой хэ- хээ эхилээ. Долгор Бу- һургуулида түрэлхи хэ- тура үнинэй заадаг, мэр- эй, бүхы юумэндэ орол- бхи гаргажа, олондо мэ- оһон түрүү багшанарай Үдэрһөө үдэртэ ажал- рүү арга хэрэглэн, үхи- рэлхи хэлэндэнь һурга- н кабинет соо ороходо, хэрэглэхэ элдэб аль-

бом, зураг, схемэ, таблицанууд тэндэнь хадагалагданхай. буряад зохёолшодой дүрэнүүд, ханын һонинууд, В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдаһан стенд гэхэ мэтэ шухала юумэнүүд ханаарнь харагдажа байдаг. Эдэ бүгэдэн эмхитэй зохидоор, эзэн ёһоор хэгдэһэн байхаһаа гадна, гол удхаараа тодо шэглэлтэйгээр бүтээгдэһэн байна. Багшын класс-һаа гадуур хүдэлмэридэ ехээр анхаралаа табидаг байһыень эндэ дэлгэрэнгыгээр бэшэхэ аргагүй байбаб. Зүгөөр энэ талаһаань тусхай шэнжэлэлгэ хэжэ, зохихо тобшолол гаргамаар баян материал бии. Ганса һурагшанарайнгаа хүсөөр Ц. Шагжинай «Алсагар Мархай хүйхэр даа», Н. Дамдиновай «Энгитын дабаанай эзэн», Ц. Бадмаевай «Дашын зүүдэн», «Һайзгай», Ж. Зиминэй «Һалбай ноёной һабарта оробо», мүн «Эй даа, Бадма, Бадма», «Эрдэмдэ һураха — хэшээлэй», «Һүнинн уулзалга», «Хүнэй гурбан хүбүүн», «Ногоон бүмбэгэ», «Эдир кубинец» г. м. зүжэгүүдые табюулааб гэжэ багшын хэлэхэдэ, хэды оролдолго эдэбхи гаргадагынь олон үгэтүйгөөр элирнэ. Долгор Будаевнагай һурагшад суута Барханай арадай театрай артистнуудтай зүжэг табилсажа байдаг байба. Нүхэр Ринчиновагай ударидалга доро хүдэлдэг буряад литературын кружок тухай, тэрэнэй гэшүүд — эхилэн бэшэгшэдэй шүлэгүүд тухай «Байгал» журналда (№ 4, 1968 он) дэлгэрэнгы бэшэгдэһэн байна. Багша Ханда Тогтохоевна Бамбарова мүн лэ удаан саг соо түрэлхи хэлэнэй багшаар ажаллаһан, дүршэл ехэтэй болоһон багшанарай нэгэн юм. «Эндэ хүдэлһөөр арай һара болоо гүб, үшөө һурагшадтаяа дадалсажа байна гээшэ аабзаб, яаха хээхэ бэлэй» — гээд урдань хүдэлһэн Уланайнгаа һургуулида хэжэ байһан хүдэлмэри тухайдаа намдуухана хөөрэнэ. Эдэ багшанарай ажал хэрэгүүд тухай ярилдаан болоһон хадань, тэдэнэй хэшээлнүүд тухай тобшоор хөөрэхэ хүсэлтэйб.

Суглараһан багшанарай үмэнэ Д. Б. Ринчинова өөртэ, нюурта хамаадалаар гараһан материалнуудаа дабтаха, мүн нэрэ үгын анхан һуурида **р, л, м, б** хашалгануудай хойто тээ байһан тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэхэ дүрим һануулха гэһэн зорилготой хэшээл үнгэргэбэ. Үзэһэнөө дабтан бэхижүүлхын хажуугаар, баһа шадаал һаа олон һурагшадай мэдэсые шалгажа, таараха сэгнэлтэнүүдые табиха ёһотой байба. Илангаяа һүүлэй зорилгые амжалтатай бэелүүлхэнь бэлэн бэшэ байдаг. Хуушанай аргаар хэшээл хээ хадаа, урда гараһан зүйл тухайгаа багша тобшо тэдыгээр дабтаад, ном соо-һоо нэгэ упражнени бэшүүлээд, 3-4 һурагшаһаа ганса гансаар асуун, тэдэндээ харюусуулха гэһээр байтараа, хэшээлээ дууһаха байгаа. Харин Долгор Будаевна хэшээл хэхэдээ, гар доро байһан техническэ хэрэгсэлнүүдые (магнитофон, перфокарта, тусхай хабтаһанда һиилэгдэһэн грамматическа даабаритай үгэнүүд) болон бусад үзүүлбэриин зүйлнүүдые хэрэглэн, тэдэнээ дабталгын олон янзын аргануудтай шадамараар хабсаруулан, хэшээлэйнгээ ябасые эрид хубилган эдэбхижүүлһэн байна. Хэшээлэй олон шатануудые эндэ дэлгэрэнгыгээр дурдаһанай хэрэгшье үгы ёһотой. Зүгөөр тэрэнэй юрэнхы ябаса, ямар ушартань оньһон техникын зүйлэй хэрэглэгдэһыень тобшоор тэмдэглэбэл иимэ. Багша дабталга шалгалта хоёроо нэгэ доро ябуулна. Үгтэһэн аман ба бэшэмэл даалгабари дүүргүүлхын тула гурбан һурагшые үргэн энтэй самбарта гаргаад бэлэдхүүлхэ һамбаандаа, багша класстаа хандажа, тайлбарилан хэлэлгэ болон бэшэлгээр, перфокартаар ажаллажа эхилнэ. «Арадни», «колхозоймнай», «партиингаа», «малшанда», «ахатайнь», «машинаһаа» г. м. һиилэмэл үгэнүүдые багшын харуулхатай сасуу, нюурта өөртэ хамаадалай иимэ тиимэ залгалтатай үгэнүүд гээд тоб байса тордиһогүй харюусахадань, һурагшадай мэдэсэ олон табан үгэгүй элирнэ. Багша харюунуудыень наринаар ажаглан, заһаха газартань заһаад, дэмжэхэ газартань һайшаагаад орхихо юм. Һурагшадай мэдэсые бүхыдэнь шалгахада, тэдэнэй ларангүй ухаалдин харюусахада, перфокартануудые хэрэглэлгэ ехэ туһа хүргэнэ. Тиигээдшье һурагшад перфокартануудые хэрэглэхэ ехэ дуратай, үнинэй дадаһан, тэрээндээ зүб хүрюу тэмдэг табиха гэжэ ехэл оролдодог байба. Шалгалтын болоходо, багшын даалгабариие булта шахуу тон зүбөөр дүүргэһэниинь элирбэ. Энэ шатаяа дүүргээд, багшань класстаа хандан, үгтэһэн үгэнүүдые хэрэглэжэ, «Ленинскэ субботник» гэһэн нэгэ багахан зохёол бэшэхые дурадхана. Үхибүүд һаяхан коммунис субботнигто хабаадаһанаа, һургуулидаа түлеэ бэлдэһэнээ һанан байжа бэшэнэ хэбэртэй. Энэ үеэр самбарта гарагшад харюусана, нэмэжэшье гарана. Самбарта гарагшадай харюусажа дүүргэхэдэнь, һурагшад арбаад тухай мэдүүлэлтэй зохёолоо эсэслэжэ байба. Дүүргэһэн зариманда уншуулжа үзэхэ үедөө, үгтэһэн үгэнүүдтээ хамаатай дүримүүдые багшань асуугаад абана. Һурагшадай анхарал ходол нэгэ юумэндэ хандахадаа моходог, харин ондо ондоо юумэндэ урилхадаа хурсададаг юм. Багша энэ психологическа забһарые шадамараар хэрэглэн, зааха аргаяа, харуулха үзүүлбэреэ ходол хубилгажа байха юм. Үхибүүд тэрээндэнь ехэ ханажа, эсэһэн сусаһан хэбэргүй, хэшээлдээ оролдосотойгоор хандаһаар лэ зандаа байба. Хэшээлшье амжалтатай дүүрэхэ тээшээ болобо. Эгээл энэ үедэ багшань магнитофон гаргаба. Энээнһээ урда ехэнхидээ «нюдөөрөө хаража» дадаһан һурагшад гэнтэ шэхээ үргэн, багшамнай ямар асуудал табигша ааб гээд, абяа аниргүй болоод һууна. Магнитофоной дуугараан соо хэрэгтэй үгээ илгажа олоод, ойро зуура тэмдэглэжэ абаад, грамматическа тайлбари үгэхэнь тиимэшье бэлэн хэрэг бэшэ ха юм даа. Теэд һурагшад мэгдэһэн бахардаһанай түхэлгүй, анхаралтайгаар шагнаад, һүүлдэнь булта шахуу зүб харюу үгэнэ.

5-дахи «А» классата Д. Б. Ринчиновагай хэһэн энэ хэшээл нилээд шэгжүүн, олон янзын шататай, үзэхэшье, үзүүлхэшье юумээр баян байба. Багша Ринчиновагай хэшээл шагнаад байхадаа, буряад хэлээр ямар тиимэ техническэ хэрэгсэл бииб, өөһэдөө юу хэжэ шадаха зонбибди гэжэ заргаа бодоод, гараа барьяад һуугаагүй, харин магнитофон, перфокарта мэтэ шэнэ юумэнүүдые түрэлхи хэлэ, литературынгаа хэшээлнүүдтэ хэрэглэжэ байһаниинь тон һайшаалтай гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Энээнэй ашаар багша табиһан зорилгоёсшье хүсэд дүүргэжэ, класайнгаа арба гаран һурагшадай мэдэсые наринаар шалган, зохихо сэгнэлтэшье табижа шадаа гэжэ тус хэшээлые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаһан багшанар тэмдэглэбэ.

«Наречинүүдэй илгарал» гэһэн темээр 6-дахи класста багша Х. Т. Бамбаровагай хэһэн хэшээл мүн лэ һайн сэгнэлтэ абаба. Ханда Тогтохоевна хэшээлдээ таблицанууд, схемэнүүд болон бусад үзүүлбэриин зүйлнүүдые хэрэглэн, түсэбтэ материалаа заахадаа мүн зохёол болон бусад аман ба бэшэмэл хүдэлмэри хүүлэбэ.

Семинарта хабаадагшад багшанарай ажалтай, буряад хэлэ ба литературын кабинедтэй танилсаад, удаа тээнь шагнаһан хэшээлнүүдээ зүбшэбэ. Тэрээнэй һүүлээр Гэгээрэлэй министерствын инспектор Д. Д. Ошоров түрэлхи хэлэ заалга һайжаруулха тухай Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй тогтоолой, (1968 оной июлиин 4-дэ «Буряад үнэн» газетэдэ толилогдоһон) хэр бэелүүлэгдэжэ байһан тухай, саашадаа юу хэхээр хараалагдаһан тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрөө. Тэрэшэлэн ИУУ-гай зүгһөө А. А. Аюрзанайн «Буряад һургуулинуудай һуралсалай шэнэ түсэб, программануудта оролго тухай», Д. Ш. Шойдоков «Һургуулинуудта буряад хэлэ заалгын мүнөө үеын байдал» гэһэн элидхэлнүүдые хээ. Мүн «Тусгаарлалгын асуудалнууд» гэһэн мэдээсэл шагнагдаа. Эндэ һургуулиин уран һайханай бүлгэмэй гэшүүдэй уянгата һайхан дуу, уян налгай хатарай концерт табижа, «Жэгдэн» гэжэ зүжэг харуулжа, семинарта хабаадагша багшанарые һонирхуулһыень дурдангүй гарахын аргагүй.

Энэ семинарта аймагай дунда һургуулинуудай түрэлхи хэлэнэй, мүн эхин һургуулинуудай 30 гаран багшанар хабаадаа. Нютагай һургуулинуудта түрэлхи хэлэ, литература хэр заагдажа байнаб, ямар һайшаалтай зүйл, ямар дутагдалнууд бииб гэжэ һанаһан байһанаа хөөрэлдөө. 1968 оной февраль һарада, 1969 оной апрель һарада хэгдэһэн шалгалтын материалнуудтай танилсаад байхада, Баргажанай аймагай гэгээрэлэй таһагые даагша А. Х. Филиппов, түрэлхи хэлэ заалгын инспекторэй уялга дүүргэгшэ Б. Г. Шанюшкин гэгшэд буряад хэлэ заалга һайжаруулхые хүсэдэггүй, харин энэ хэрэг тоодоггүй, дээрэһээ уруу дэмжэдэггүй гэжэ элирбэ. Түрэлхи хэлэ ба литература зааха хэрэгтэ эдэ ударидахы нүхэдэй анхаралаа табидаггүй, түрэлхи хэлэнэй багшанарай ажал сэгнэдэггүй байһаниинь иимэ баримта дээрэһээ харагдана. Баргажанай аймаг республика соогоо эгээл олон буряад һургуулитай, эгээл олон үхибүүдтэй, түрэлхи хэлэнэй эгээл олон багшанартай хүдөө аймаг юм. Түрэлхи хэлэнэйнь багшанарай дунда олон жэлдэ һайнаар багшалһан, түрүү дүй дүршэл хэрэглэжэ ехэ амжалта түйлаһан, ниитын хэрэгтэ элдэб үүсхэл гаргадаг багшанарай бии байһаниинь элитэ. Тиин гэһээ энэ аймагай түрэлхи хэлэ ба литературын нэгэшье багша РСФСР-эй гү, али Буряадай АССР-эй габьяата багшын, арадай гэгээрэлэй отличнигай нэрэ солодо мүнөө болотор хүртөөгүй байха юм. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, буряад хэлэ заалгада аймагай гэгээрэлэй таһагай зүб ёһоор хандадаг болоогүй сагта, энэ хэрэгэй дутагдалнуудые усадхахань бэрхэтэй байна.

Гэбэшье буряад хэлэ заалгын хэрэг нэн түрүүн түрэлхи хэлэ ба литературын багшанарай гарта байдаг гэжэ мэдэнэбди. Тэдэнэй хэшээл оролдолго, эдэбхи үүсхэл юуншье гээшые бүтээжэ шадаха ушартай. Буряад хэлэнэй үлгы бололсоһон Баргажан һайхан нютагай багшанар түрэлхи хэлээ түрүү аргаар заажа, түбһэн байһан дутагдалаа түргөөр усадхан, түмэнэй түрүү зэргэдэ, олоной орой зэргэдэ гаралсахань дамжаггүй гээд найданаб!

Д. Д. ДОРЖИЕВ.

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай буряад хэлэ бэшэгэй кафедрые даагша.

...АЙ ОРОНОЙ ТАРЯАЛАН ДЭЭГҮҮР

Р-эй ЦСУ-гай мэдээсэлэйёһоор, июниин 2 болотор орон до- олхоз, совхозуудта 140 миллион 797 мянган гектар хабарай эгдэһэн байба. Тэрэнь түсэбэй 97 процент болоно. Украи- хстанай, Узбекистанай ажахынууд хабарай тарилга хэжэ ургамалнуудай хойноһоо харууһалха ажалда олоороо гарач-

оз, совхозуудта 89 миллион 543 мянган гектар газарта болон ороoһото-бобово (кукурузагүйгөөр) тарилга хэгдээ. 50.7 миллион шахуу гектарта шэнисэ таригдаһан байха эдээ хаа хаанагүй эрхим һайн газараа шэнисын тарилгада

ынуудта кукурузын тарилгашье дүүрэнтэжэ байна. Тиихэ- иллион 632 мянган гектар кукуруза таригдажа, түсэбынь 92 үргэгдээ. Тиихэдэ Украиныя, Молдавиин, Азербайджанай, колхоз, совхозууд энэ ургамалай тарилга дүүргэнхэй. лга дүүрэнтэжэ байбашье һаань, таряашадай хэхэ юумэнь й байха юм. Үдэр сагай үнгэрхэ тума тарилгын хойноһоо шангадажа, үбһэ сабшалга эхилжэ, таряа хадалга дүтэл- ха юм. Тобшоор хэлэхэдэ, июнь һара гараһанһаа хойшо та- халуун хүдэлмэриин хаһа болобо.

(ТАСС).

Һургуулинуудта шалгалта эхилээ

...ҮШЫН ДҮНГҮҮД БАЯСУУЛНА

анай аймагай Хурам- интернат һургуулиин классай һурагшад ёрто алгебраар шал- рнба. Математикын оя Цыренбазаровна шабинартаа нилээд л хүүлэһэн байгаа. аша үрэ муу бэшэ

оо 30 үхибүүд. Булта бариха эрхэ олоһон инь үбдэшоо. Зүгөөр ынь түрүүшынгээ амжалтатайгаар бари- «табатай», арба нэ- тэй», бэшэниинь дун- иимэ дүн харуулаа.

Хоёрдохи шалгалтань — геометри. Зургаан «таба», арбаад гаран «дүрбэ» — баһал бараг бэшэ гү? Мүнөө жэлэй шалгалтын хүдэлмэриин эрилтын эрид дээшэлһые хараада абабал, үхибүүд математикын орёо дүримүүдые баран ойлгоо гээшэ аабза.

Удаадахи шалгалтань — ород хэлэнэй бэшэлгэ. Багша Дарья Очировна Орбодиева үхибүүдтээ консультаци үгэжэ сүлөөгүй. Түрүүшынгээ амжалтаар урмашаһан шабинар удаадахи шалгалтаяа һайн үгэхөөр бэлэн.

З. САЖИНОВ,
һургуулиин директор.

ИЛЬИЧЭЙ АШАНАР

...ЭДЭ-ТАЙЛСАДА

аймагай Дээдэ-Тайл- иин коридор соо оро- мир Ильич Ленинэй л ябуулга тухай хөө- гуудтай стенд ханын , хүнэй анхарал тата- ойро һурагшад, пио- ролдоно. Гадна класс ууд. Тиимэ фото-зура- глэгдэһэн. бидэ пионерскэ та- обобди. Эндэ ленинскэ эгдэнхэй. Тус булан- , альбомууд, Ленин алтай газетэ, жур- ууд бии. Альбомуу- классууд пионерскэ лэг болгон үгөө ха. нин тухай материал ргэлжэлһөөр. сс бүхэндэ ленинскэ уд бии. Тиихэдэ дта «ленинскэ таба- дхэл хэгдэдэг. гуули дотор Ленин, дуун болон шүлэгэй схогдонхой. глөө бүри, хэшээлэй а тээ, ленинскэ ун- бан таба минута зо- юм,— гэжэ һургуу- р Галина Афанасьев- а зугаална.— Эхин һурагшад Володя Уль- эшэ, дүүнэртээ, үе- р хандадаг, ямараар гааб гэжэ хөөрэдэг. —10 классуудайхид л ябуулга тухай хөө- мир Ильич Ленин — уудай вождь», «Ле- өр аха дүүнэр», «Ле- арадай аман зохёол- хөөрэлдөөнүүд үнгэр-

Тэрээнһээ гадна хэшээлнүүдтэ вождь тухай хөөрэлдөөнүүд болодог, тэрэнэй дуратай дуунуудтай грампластинка шагнагдадаг.

Ород хэлэнэй болон литературын хэшээлнүүдтэ 4—10 классуудай һурагшад «Ленин тухай би юу мэдэжэ абаабиб», «Ильич тухай минии дуратай ном», «В. И. Ленин һүүлэй жэлнүүдтэ бэшэгдэһэн совет зохёолнууд соо» гэхэ мэтын сочиненинүүдые бэшээ юм.

— Владимир Ильичэй ажал ябуулгатай һурагшадые үшөө һайнаар танилсуулхын тула дүрбэн үхибүүдые Красноярска хизаарай Шушенск гэжэ һууринда эльгээгээ зомди,— гэжэ ород хэлэ, литературын багша З. М. Пронина хөөрэбэ.— Ильичэй сүлөөлгэдэ байһан нютаг оронооp ябажа ерэхэдээ, шабинарнай вождь тухай олон юумэ мэдэжэ, ехэ материал суглуулжа бусаа һэн...

Мүнөө жэлдэ Ленинэй түрэһэн үдэрэй тэмдэглэгдэхын урда тээхэнэ 21 һурагшад комсомолдо абтажа, 50-яад багашуул пионернүүд болоо.

Дээдэ-Тайлсын дунда һургуулиин һурагшад В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ мүн ажалай бэлэг бэлдэнэ. Түмэрэй хаядаһа суглуулжа, поли дээгүүр шэбхэ гаргажа тараана. Жэшээнь, 16 тонно түмэрэй хаядаһа суглуулжа тушаагаа, 200-гаад тонно нютагай үтэгжүүлгэ хээрэ гаргагдаа. Мүнөө үень кукурузыку тариха парнигуудые түхеэржэ байна.

Ильичэй ашанар һайн бэлэгтэйгээр алдарта ойе угтахань.

Г. ХАГОЕВ.

ТҮРЭЛ ОРОН ДОТОРНАЙ

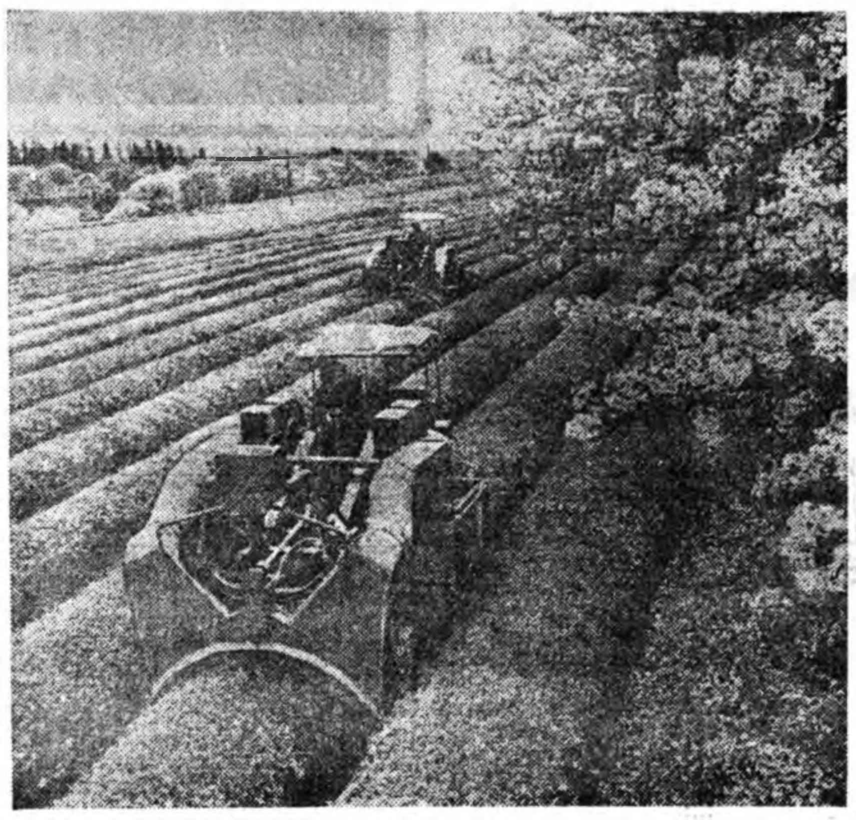

Абхазиин Очанчирка районой Моквинска совхоз республика соогоо сай ехээр таридаг ажахынуудай нэгэн юм. Энэ ажахын хүдэлмэришэд сайн намаа суглуулха хүдэлмэридэ һайнаар бэлдэжэ, эмхитэйгээр эхилбэ. Байгша ондо совхозой хүдэлмэришэд 1700 тонно сайн намаа гүрэндөө худалдахаар түсэблэнхэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: сай суглуулдаг «Сакартвело» түхэлэй машина плантаци дээрэ.

ТАСС-ай фотохронико.

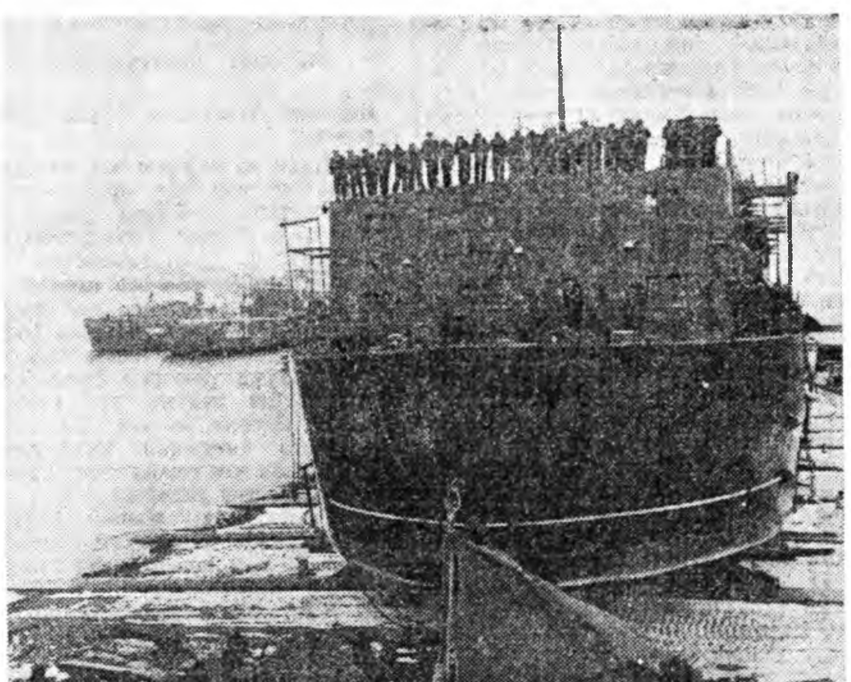

ТЮМЕНЬ. «Северное сияние» гэжэ 20 мянган киловатт хүсэтэй тамардаг электростанци Тюмениин судна бүтээлгын заводто бүтээн гаргагдаба. Энэ электростанци Чукоткын алташадта электрын элшэ хүсэ, гэрэл, дулаа үгэхэ юм. Шэнэ электростанци Сибириин гол мүрэнүүдээр, Хойто далайгаар тамаран хэрэглэгдэхэ газартаа эльгээгдэхэ юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Северное сияние» гэжэ тамардаг электростанци уһанда орохынгоо урда тээ.

ТАСС-ай фотохронико.

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО — ХИЛЫН ЦААНАҺАА

Ажал ябуулгаяа нэгэдүүлхэ шухала

ДЕЛИ, июниин 5. (ТАСС). Индиин түрүү үзэлтэ олониитэ хадаа коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөниие халуунаар һайшаан амаршална. «Коммунис хүдэлөөн гээшэ мүнөө сагай эгээн хүсэн түгэлдэр хүдэлөөн болоно,— гэжэ Делиин университедэй философиин багша, доктор Н. Л. Гупта гэгшэ ТАСС-ай корреспондентдэ мэдүүлбэ.— Дэлхэйн арадуудта капитализмын болоод колониальна дарлалтын гэнжэһээ эсэслэн хахасаха, мүн Азида, Дүтын Зүүн зүгтэ, Европодо шэнэ түхэлэй колониальна добтолгые амжалтатайгаар сухарюулан сохихо тэһэн этигэл найдабари түрэнхэй. Тиихэдээ һаруул һайхан ерээдүйн байдалтай болохо гэһэн өөһэдынтөө этигэл найдабариие энэ хүдэлөөнтэй холбоот байна ха юм. Мүн тиихэ зуураа коммунистнуудай толгойлдог бүхы түрүү үзэлтэнэй ажал ябуулые нэгэдүүлһэн сагтаал хархис хара этэгээдүүд болоод империалистнуудые эсэслэн даража шадахабди гээд дэлхэйн арадууд ойлгожо, мэдэжэ байнхай».

«Бидэнэр, Индиин коммунистнууд, хадаа Москвагай зүблөөндэ амжалта түйлаахыень хүсэнэбди,— гээд Индиин Коммунис партиин орган болохо «Парти Лайф» гэжэ журналай главна редактор М. Фаруки гэгшэ ТАСС-ай корреспондентдэ хэлээ.— Тус зүблөөн коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудые бултыень нягтаруулан жагсааха хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэхэ юм гэжэ сохом этигэнэбди. Дэлхэйн коммунис хүдэлөөн энээнһээ хойшодоошье марксизм-ленинизмын агууехэ үзэл суртал, мүн пролетарска интернационализмын заршамуудые хүтэлбэри болгон, бата найдамтайгаар урагшаа дабшажа байхал гэжэ сохом этигэнэбди» гэбэ.

Эгээн гол шухала асуудал

БЕРЛИН, июниин 5. (ТАСС). Коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөн тухай ГДР-эй хэблэл газетэнүүд гол шухала асуудал болгон бэшэнэ. «Нойес Дойчланд», «Берлинер Цайтунг», «Националь-Цайтунг», мүн бэшэшье газетэнүүд энэ ушаралда зорюулжа түрүү статьянуудые толилһон байна.

Юундэшье торон тогтонгүйгөөр хуули засагаа гартаа бариха гэжэ империалистнууд зүдхэжэ байхадаа уласхоорондын оршон байдал шангадуулна. Тиин мүнөө сагай гол шухала асуудалнуудые шиидхэхэ шэнэ шэнэ тааруу арга боломжонууд бии болоно гэжэ «Нойес Дойчланд» газетэ бэшэнэ. Тон түрүүн дайн сэрэгэй гуламтануудые унтаргаахын тулада өөһэдынтөө ябуулгануудые нэгэдүүлхэ шухала. Империалистнуудта харша, эб найрамдалда дуратай хүсэнүүдые нягтаруулан жагсааха шухала. Энээниие арадууд хүлеэжэ байнхай. Мүнөө сагай яахын аргагүй шухала асуудалнуудта коммунистнуудһаа үлүүгээр хэншье харюусажа шадахагүй байна ха юм. Дэлхэйн арадууд энээниие ойлгожо, мэдэжэ байдаг.

НЭГЭДЭЛ ГЭЭШЭМНАЙ МҮНӨӨ САГАЙ ЭРИЛТЭ МҮН

СОФИ, июниин 5. (ТАСС). Коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөнэй болохо байһаниие Болгарида улад угаа ехээр һонирхоно. Болгариин түбэй газетэнүүд барандаа энэ шухала ушаралда зорюулагдаһан түрүү статьянуудые мүнөөдэр тунхаглаба.

Тус зүблөөн имагтал шухала политическэ ушарал болоно. Тэрээн тухай гансахан коммунистнууд бэшэ, мүн демократи болоод социальна дэбжэлтын түлөө, эб найрамдал ба социализмын түлөө тэмсэгшэд, ажалшад бүтэдөөрөө анхаралаа хандуулна,— гээд «Работническо дело» гэжэ газетэ тэмдэглэнэ. Империалистнуудтай эсэргүүсэн тэмсэхэ гээшэ коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай түйлай шухала түүхэтэ зорилго мүн. Энэ тэмсэл урагшатай һайнаар ябуулхын тулада ажал ябуулгаяа нэгэдүүлхэ, нягтаар жагсаха шухала. Мүнөө үедэ уласхоорондын коммунис партинуудай бата нэгэдэл ба нягта жагсаал гээшэ аргагүй шухала эрилтэ болоно.

* * *

БЕЙРУТ, июниин 5. (ТАСС). Коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөн гайхамшагта ушарал болоно. Тэрэ хадаа ерээдүйн сагта бүхы дэлхэй дээрэхи оршон байдалай хүгжэлтэдэ һайн нүлөө үзүүлхэ юм гэжэ Ливанай «Ан-Нида» гэжэ газетэ бэшэнэ.

«Энэ зүблөөн хадаа дэлхэйн коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэл, мүн тэрэшэлэн империалистнуудта эсэргүү бүхы фронтые бэхижүүлхэ зам дээрэ шэнэ шата болохо үгэхэ юм» — гээд тус газетэ тэмдэглэнэ.

* * *

ПРАГА, июниин 5. (ТАСС). Коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай зүблөөндэ бэлдэхэ хэрэгтэ 70 гаран партинуудай түлөөлэгшэдэй хабаадаһан ушар хадаа, гол шухала үг зорилгодоо лаб хүрэхэ юм гэжэ тоолохо арга олгоно гээд «Руде право» газетэ бэшэнэ.

КПЧ-гэй делегаци уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэлые һэргээн бодхоохо, бэхижүүлхэ хэрэгтэ туһа хүргэхээ Москва ошоо юм гээд газетэ заана. Тус зүблөөнэй удха шанарынь юун байхаб гэхэдэ, империалистнуудта эсэргүү тэмсэлдэ нэгэдэл байгуулхын тулада уласхоорондын коммунис хүдэлөөниие горитой һайнаар нэгэдүүлхын тулада эрхэ байдал бии болгохо юм,— гээд «Праце» гэжэ газетэ бэшэнэ.

* * *

БУЭНОС-АЙРЕС, июниин 5. (ТАСС). Москвада нээгдэһэн уласхоорондын зүблөөн хадаа империализмда эсэргүүсэн тэмсэхэ бүхы демократическа хүсэнүүдые нягтаруулан жагсааха, коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэлдэ, мүн империалистнуудта эсэргүүсэн тэмсэжэ байгаа баатарлиг вьетнам арадтай, мүн бэшэшье оронуудай арадуудтай һаналаа нэгэдэлгын хүгжэхэ хэрэгтэ туһа хүргэхэ юм гэжэ бидэнэр, Аргентинын коммунистнууд, бүгэдөөрөө сохом этигэжэ, найдажа байһанаа элирхэйлэн мэдүүлнэбди гээд Аргентинын компартиин ЦК-гай гэшүүн Фернандо Надра мэдүүлбэ.

Энэ зүблөөнэй болохын урда тээ илангаяа ехээр толгойгоо үндылгэһэн Мао Цзэ-дунай, мүн тэрэнэй бүлэгэй коммунизмда болон Совет гүрэндэ харша дээрэнхы үзэлтэ хёморол гаргадаг аашануудые Аргентинын коммунистнууд эрид шууд буруушаана гэжэ КНА-гай ЦК-гай гэшүүн тэмдэглэбэ.

Вьетнам тушаа Парижска зүблөөн дээрэ

ПАРИЖ, июниин 5. (ТАСС). Вьетнам тушаа дүрбэн талын зүблөөнэй хоридохи пленарна заседани мүнөөдэр Парижда болобо. Сайгоной марионеточнэ захиргаан өөрынгөө шэрүүн дошхон ээрхэлгээ тэрэ хэбээрнь байлгаха һанаатай ушарһаа Урда Вьетнамда коалиционно правительство байгуулха хэрэгтэ үсэд нэтэрүүтээр эсэргүүсэнэ гэжэ Урда Вьетнамай сүлөөрэлгын Национальна фронтын делегациие толгойлогшын орлогшо г-жа Нгуен Тхи Бинь гэгшэ тэмдэглэһэн байна. Холбооото Штадууд тухай хэлэхэ болоо һаа, тэдэнэр НФОЮВ-да «тон ехэ сэрэгэй түрилтэ» хэхэ һанаатай өөрынгөө ээрхэг түримхэй сэрэгэй добтолгые сат үргэлжэ шангадхана гэбэ.

Онсо шанга байдалтай зангаараа

ГААГА, июниин 5. (ТАСС). Антильска бүлэг олтирогуудай нэгэн Кюрасао дээрэ онсо шанга байдалтай байһан зангаараа. Тэндэ комендантын час тогтоогоод, хүнүүдые бүлэг бүлэгөөрөө суглархыень хориһон байна. Хүдэлмэришэдэй һууда үйлсэ гудамжануудта полициинхидэй болон Голландиин далайн ябаган сэрэгшэдэй тон шанга харуул табигданхай. Тэндэхи радиостанцинууд бүхы дамжуулгануудаа болюулаад, дикторнууд гансал хуулита мэдээсэлнүүдые уншажа соносхоно. Тушаажа хаагдаһан хүнүүдээр түрмэнүүд дүүрэнхэй.

ЮАР-та демокрадууд арестовалагдана

ЛОНДОН. (ТАСС). ЮАР-та демократическа эрхэ хангахын түлөө тэмсэдэг үшөө нэгэ бүлэгые Урда Африкын полици арестовалаа. «Политическэ ажал ябуулга нюусаар хэһэнэй» түлөө 36 хүн арестовалагдаа гээд форстеровскэ полициин министр Мюллер июниин 3-да парламентда үгэ хэлэхэдээ мэдээсэһэн байна.

Африкан национальна конгресс (АНК) гэжэ түрүү үзэл баримталдаг партиие дараха талаар расис засаг түрын полициин ябуулга хэжэ эхилһэн тухай урда тээнь мэдээсэгдээ һэн.

Сири ГДР-ые тоожо мэдэрбэ

ДАМАСК, июниин 5. (ТАСС). Сири хадаа Германиин Демократическа Республикые тоожо мэдэрһэн гурбадахи араб гүрэн (Иран Судан хоёрой удаа) болоно. Элшэн сайдай зэргэтэйгээр дипломатическа харилсаа тогтоохо тухай хэлсээндэ гар табигдаа.

Тус документ баталһанай һүүлээр, Сириин болон ГДР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүд амаршалгын үгэнүүдые хэлэхэдээ, иимэ дипломатическа харилсаа тогтоолго бүхы дэлхэй дээрэ амгалан тайбан байдал бэхижүүлхэ, мүн империализмда ба колониальна дарлалтада эсэргүүсэн тэмсэхэ хэрэгтэ хүсэеэ суглуулан табихада түйлай шухала уласхоорондын удха шанартай байха юм гэһэн сэгнэлтэ үгэбэ.

Мадридта шиидхэбэринүүд гаргагдаба

ПАРИЖ. (ТАСС). Испаниһаа абтаһан мэдээсэлнүүдэй ёһоор, Мадридай ниитын гурим сахиха трибунал гурбан хүниие зургаа һарын турша соо хаалтада һууха, 10 мянган песет яла түлэхөөр шиидхээ. «Нюуса номнол хээ» гэжэ тэдэнэр гурбуулаандаа гэмнэгдэһэн байна.

МАНАЙ АЙЛШАН

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Московско эстрадын солист, уласхоорондын ба бүхэсоюзна конкурснуудай лауреат Иосиф Кобзон Улаан-Үдын хүгжэмэй училищиин концертнэ зал соо совет дуунуудые гүйсэдхэжэ байна. Н. ЕФИМОВЭЙ фото.

ШЭХЭНЭЙ ШЭМЭГ НЮДЭНЭЙ ХУЖАР

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ УНШАГТЫ:
□ **Шэнэ шүлэгүүд.**
◇ Хоёр үхибүүдэй хуби заяан тухай.
□ **Буряад арадай наадан.**

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДҺЭЭ

Шинии нюдөөр,
Залуу дүүхэй,
Шэртэнэм энэ дэлхэй.
Шинии зүрхөөр,
Залуу дүүхэй,
Шагнанам энэ дэлхэй.

* * *

Залуу бэрхэ дүүхэй,
Замбиие мэдэхэ хүсэлтэйш.
Зай, тэрэш һайн гэлэй.
Замбимнай теэ эхилдэг һэмнай
Заахан борохон гэрһээшни,
Заадаа мүрлэһэн зүргэһөөшни.

* * *

Урдашни, залуу дүүхэй,
Ургыта зүргэхэнүүд бэшэ,
Ута ута харгынууд...
Орон юулэн абааша,
Олон таабарита харгынууд...
Гараа үгэ, залуу дүүхэй,
Гарая үндэртэ аян замай.
Һөөргөө харан эндэ
Хөөрэлдэе, мэндэ!
Ёро бэшэ,
Ёһо байна үнинэй.
Тэрэ холо, хада доро
Тэнюун үндэр утаа харана гүш?
Сэнхир хүхэ утаан,
Шинии гэрхэнэй утаан.
Даллажа байг лэ даа удаан
Дардам замдаш сан тунаан.
Харана гүш, эндэһээл эхилнэ
Харгы замуудш, һанаашархалнуудш.
Залуу дүүхэй.
Замдаш юрөөнэм баяр дэлхэйн,
Заа, яба урагшаа,
Захал замаа.
Үгы һаа,
Үгэ гараа,
Хара хилээмээ
Хахад хубааһандал
Харгыеш,
Һанаашархалыеш
Хоорондуурнь тэб тэгшэ
Хоёр адли хубаая.

* * *

Ээм дээрээ, Эхэ оромни,
Эгээлэй рюкзак соогоо хилээмэнтэеэ
«Дуран» гэһэн тэмдэгтэй,
Дууһашагүй, гээшэгүй,
Үнэтын зүйл үргэлэн ябанам,
Үдэр һүнигүй абажа ябанам.
Энэмни эрдэни субадш бэшэ,
Эржэн алтанш бэшэ.
Худалдажархиха, худалдажа абаха
Хубиин юумэ бэшэ.
Зүрхэнэйнгөө оёорто
Зүүхэдээд ябаха юумэн,
Галта хоёр нюдэн шэнги
Гамнахажа ябаха юумэн.
Галта хоёр нюдөө
Газааш орхихогүйш,
Гэртэш мартахагүйш,
Гээхэгүйш.
Харин бишье энээн шэнги
Хяа хаагүй абан ябанам.
Хада өөдэ гарахадаа,
Халта мүрэһөөш абанагүйб.
Хүндэ гэжэ даажа ядажа
Хүнгэлхые оролдоногүйб.
Һүүлшынгээ алхам алхатараа
Һүлдэ шэнги үргэлхэб.
Хүндэтэ Эхэ оромни,
Хүбүүнэй үргэлжэ ябаһан дура
Хүлеэн аба, бү һура.
Хүн түрэлтэнэй эрьедэ
Хүргэн энэ асарбаб.
Хүбүүн зангаа,
Хүбүүн наһаа
Хүхэрэгшэ дабаанай саана
Хүлеэгээрэй гээд орхибоб.

* * *

Ажабайдални, богоһым алхаад,
Арбан хизаарыш шэртэн зогсоном.
Эдир залууһаа бэшэ,
Энэ гэхэ зөөригүйб.
Эбхэрмэ шинии урдаһаа
Эхиркэгүйб, зог татанагүйб.
Тингээш хадаа тэнсүүреэ оложо яданам.
Тээл мээл гэнэм.
Багал байнам даа арай,
Бахардаад харажал байнам шамай,
Ээл тээл болохо һамбаандам,
Эбхэжэл байнаш эдир наһым...
Атомна үе сагта
Ааг зааг гэжэ болохо юм аал!
Аниха зуура алдахаш,
Алхам алхамаа
Хоног зуура холодохош
Хонгёо ажабайдалһаа
Ашата эхэ шэнги Ажабайдални,
Арюун үршөөлөө үгыш.
Түрүүшын замда түлгөөш һаам,
Түлхиныш. Һэжэрыш. Түрингөө шуухалби.
Бэлэн дээрэ һууха дурагүйб.
Бэеэ дааһан хүн болохо түсэбтэйб.
Хүндэтэ Ажабайдални,
Хүбүүн минии урдаһаа
Хүдэлмэришэ гараа һарбайгаа һааш,
Хүхихэб. Нүхэр шэнги хүтэрэлдэхэб.
Хүнэй багша,
Шинии «һур ташуур»
Хүбүүн намай һургаг лэ.
Хүзүүн дээрэм бууна гү,
Хүлэйм алхасатай дуулана гү,
Яагааш хадаш, ажабайдал,
Ябанам хойноһоош
Багшаяа дахаһан шабидал.

ҺУР ХАРБАА ХҮГЖӨӨХЭ

Манай буряад арад хэр үгһаа хойшо ехэ ехэ һайндэртэ «Эрын гурбан наада» эмхидхэжэ сэнгэдэг байһан. Тиигэжэ нютаг бүхэнлэ шахуу һур харбаан, бүхэ барилдаан, мори урилдаан нэгэ доро үнгэргэгдэжэ, мэргэн харбагшад, габшагай хүсэтэн болон гүйгөөшэ моридой жолоо шадамараар залаха хабатайшуул тодоруулагдаал, нютаг нугадаа суурхадаг байгаа.

Буряад арадай һайндэртэ хүсэ тамирай мүрысөө үргэнөөр үүсхэдэг байһан дурсагдагша зүйлнүүд, совет спортын тон һонирхолто хубинь болонхой.

Буряадай АССР-эй тогтоһон ойн һайндэртэй дашарамдуулан үнгэргэгдэдэг һур харбаанда республикымнай олонхи аймагуудай түлөөлэгшэд Улаан-Үдэ ерэжэ, спортын олон зүйлөөр мүрысэдэг байна. Тэдэнэй дунда утаһан бүһэтэй, торгон тэрлиг үмдэһэн наһажаалшье, залуушье хүнүүдэй һур харбалгын зурлаа дээрэ эбэр номой хүбшэ татажа байхые урда жэлнүүдтэ һайхашаан харагша бэлэйбди. Тэдэнэр барандаа аймаг, нютагуудаараа үнгэргэгдэһэн мүрысөөнүүдтэ шалгаржа, республикынгаа найр наадаанда уригдадаг байгаа бшуу.

Мүнөө үедэ буряад ёһоор һур харбагшад эли бодо үсөөрөө гэжэ сэхэ хэлэлтэй. Энэнэй гэршэ — республикымнай зунай найрта зорюулагдаһан спортивна мүрысөөнүүдтэ һур харбагшадай зэргэ хоморжожо байна. Юуб гэхэдэ һүүлэй жэлнүүдтэ манай республикада гансал спортивна харбалгаар мүрысөөн үнгэргэгдэдэг болошонхой. Тэрээнлэ гол түлэб олимпийско-стеклопластикаар — спортивна номо годлёор мэргэжэһэн нүхэд хабаадалсана. Һур харбалгын энэ зүйлөөр хэдэн нүхэд разрядтайшье, СССР-эй спортын мастерай нэрэ зэргэтэйшье болоһон байха. Тэдэнэй заримаиинь СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнүүдтэ яһала урагшатайгаар хабаадалсадаг.

Хатуу эбэр номо хүсэлжэ эрхиин шадалаар, нюдэнэй багсаамжаар годли табидаг буряад ёһоной һур харбалта хадаа тусхай хараа дээрэ годлиёо сагаалса руу эльгэдэг спортивна харбалгаһаа тад ондоо шэнжэтэй ха юм.

Республикын зунай найрта буряад ёһоор харбагшадай үгы шахуу болоһон ушар баһа нэгэ шалтагаантай. Тэрэ хадаа аймагуудай «Урожай» гэжэ спортын бүлгэмүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэ сэхэ хабаатай. Тэдэнэр аймага[й] колхоз, совхозуудаар болон [...] гуулинуудаар буряад ёһоной [...] харбалгаар секцинүүдые эмх[идх]... жэ, нютаг нютагуудайшье, а[й]... гайнгаашье мүрысөөнүүдые [үнгэ]... гэргэжэ байха ёһотой байгаа. Н[ю]... таг нютагуудта тиимэ секци[нүү]... дые эмхидхэбэл, эбэр номо[ор] ... мэргэжэһэн аха захатан ол[он] ... лэ, залуушуулые олоор һург[...] ... һэн ха.

Буряад ёһоной һур харб[алга]... олимпийскэ харбалганай нэг[э]... лаань гээшэ. Тиимэһээ респу[бли]... кымнай спортсовет, болон [...] харбалгаар главна судейскэ [кол]... леги тусхай семинар зарлажа, [бу]... ряад харбалгаар нэгэ дүрим [...] тоохо заабари, мүн разрядна [нор]... мо, нэрэ зэргэ олгодог болгох[о] ... хай зүбшэн хэлсэхэ байгаа [...] һанагдана.

Буряад ёһоной һур харба[лга]... нютаг бүхэндэ дэлгэрүүлжэ, с[пор]... тын энэ һонирхолтой зүй[л]... ерээдүйн мэргэшүүлые элиру[...] ... олошоруулжа байбал, һайн [...] ... лэй.

Б-Ж. БАЛЬЧИНО[В]
Улаан-Үдын аймагай Киро[в] нэрэмжэтэ колхозой шофер.

ХҮБШЫН СЭСЭГҮҮД. Э. ЛАПИНАЙ фотоэт[юд]

рассказ

ДОРЖИ ЭРДЫНЕЕВ

ҮРГЭҺЭН ЭХЭ

Тэдэнтэй би хүрэһөөр лэ танилсааб. Бэеэр набтархан, согтой харахан нюдэтэй, саб сагаан үһэтэй, долонгир харасатай хүгшэниинь ехэл хүхюун. Хөөрэлдэхэ дуратай байхадань:

— Холо хүрэтэр гүт? — гэжэ асуубаб.

— Улаан-Үдэ ошожо ябанабди. Басагамни хадамда гараа. Түрэ хэхэмнай, — гэбэ.

— Оо, түрэ?!

— Тиимэ даа. Дулмамни залуухан юм. Һаял хори гаража ябана. Теэд бодожо ошоһон һурагтайл даа.

— Тэндэ һурадаг гү?

— Тиимэ. Институтда.

Энэ үедэ хүгшөөтэй хамта поезддо һуугша хүбүүн багтаастайхан нэгэ шаажан домбо аяга хоёрые асараад:

— Ногоон сайтнай байха гээ һэмнайб. Энэ асарбалби даа. Ундаа хүрэхэдөө уужа байгаарайты. Би энэ хажуудахи хүршэтэеэ шатар наадахамни. Хэрэгтэй болоо һаа ооглохо гээшэгүү, эжы? — гэжэ табилга һураһан шэнгеэр хандана. Тиихэдэнь хүгшэн мэгдүүхэн:

— Ошо, ошо, Булад, юу һураабши! — гээдхибэ.

Хүбүүнэй гаража ошохолоор би:

— Ашатнай гү?.. — гэжэ һонирхобоб. Тиихэдэмни тэрэ энеэгээд:

— Хари юун гэлтэй юм даа... Хоюулаймнай хараһан хүн бүхэн ингэжэ һонирхогшо. Теэд сэхэ харюусахаяа тулгардахаш... Тэжээһэн үринэрни гэгшэлби даа, — гэбэ.

— Үринэрни гэхэдээ... Басагантнай баһа?..

— Тиимэ. Эдэ хоёр үхибүүд намтай худхаһаар энэ болоһон зон гээшэ...

Хүгшэн сайгаа һүлэжэ, абьяастайханаар һороод, ойр зуурахана абяагүй болобо. Олон жэжэ уршалаагаар зүһүүлһэн нюур дээрэнь тиимэ нэгэ баяртайхан урман наадаһан зандаа. Сэдьхэлээр амар, һайн үргэмжэтэй, һанаагаа зобохо юумэгүй хүгшэд эгээл иимэ дүүрэн шарайтай байдаг. Тэрээнтэй хөөрэлдэхэ дурамни яаха аргагүй хүрэнэ. Байжа, һууна ядахадаа:

— Новосибирск дээрэһээ һуугаа һэн гүт даа? — гэбэб.

— Тиимэ. Тэндэ хүдэлдэг. Дээдэ һургуули дүүргэн сасуу үлөө юм. Эрдэмтэй болонхой!

Энэ үгые яаха аргагүй омогоор, һайрхан татажа хэлэхэдэнь, бишье ойлгобоб. Хүгшэн хүбүүгээрээ бахархана.

Булад ехэ залуу хүн. Тэрээн тухай: «Яагаа эртүүр эрдэмтэн болоно шадаа гээшэб?» — гэжэ һанахалаараа ошожо хараха дурамни хүрэбэ. Теэд гэнтэ хүгшэн:

— Хори найматай болоо, — гээд, Булад тухайгаа хөөрэбэ. — Дульдарга дээрээ, үшөө һургуулида ябахадань, Новосибирскһээ эрдэмтэд ерэжэ абаашаа һэн. Нютагһаа гараһаар, арбаад жэл болоо хүн даа. Басаган бидэ хоёр тэндээ байдаг аад, тэрэнэйнгээ институтда орохоло, бинь хүбүүндээ ошоо һэм...

— Тиихэдээ нэгэ нютагай зон дайралдаба гээшэ гүбди?

— Юу хэлэнэш? Ши хаанахибши?

— Би Урда-Агаһааб: Москвада һурадаг аад, эжымни үбдөөд нютагаа ошожо ябанаб.

— Ай хөөрхы... Наһатай гү?

— Ная хүрэнхэй.

— Бурхан заяан зайлуул! Хүгшэн эжышни байгаалтай даа?

— Тиимэ. Эхэ, эсэгэмни багадам үгы юм. Мэдэхэшьегүйб даа.

Ингэжэ үнэн сэхээ хөөрэлдэжэ эхилһэн бидэ хоёр түр зуура абяагүйнүүд болошобобди. Хоюуланаймнай хуби заяан тиимэ нэгэ жэгдэ һайн, уран сэхэ бэшэ, ажабайдалай гашуун хёрбоһо шэнгэһэн байбал ха. Иимэл бодолдо хүгшэнэй абтаһые тэрэнэй дуугаржа эхилхэдэ ойлгобоб:

— Минишье Булад Дулма хоёр түрэһэн эхэ, эсэгэеэ баһал мэдэхэгүй юм даа. Эжы тухайгаа Буладынь лэ бүүр-түүр һанадаг. Наһа барахадань, тэбхэр табатай ябаа. Дулмаяа түрэхэһөө улам ябашоо һэн...

Хүгшэн тэрэ холын хүндэ хүшэр саг тухай һанахадаа, ээлүүдгүй зүрхэеэ хүдэлнэ. Халта һалга болоһон бишыхан гарнуудынь сайгаа салгидуулжа, шатаан алдахаданьшье, тэрэ урагша абахагүй юм. Һанал бодолынь тон ондоо юумэндэ ээлэгдэнхэй.

— Хүнэй наһанда элдэбын лэ ушар болодог ха юм даа, яахабши, — гэжэ би һанаа алдан, бодолоо хэлэбэб. — Түрэл тутимэйнгөө, хүн зоной дунда, хүгшэн эжынгээ хажууда үндыһэн аад, үншэрөөшьеб гэжэ мэдэнгүй энэ болоһоншьби даа. Буряад зомнай тиимэ һайхан нэгэ заншалтай ха юм. Үхибүүдээ бултадаа, бухы айлаараа, хотон зоноороо үндылгэдэг, һургадаг. Ядаһан тулиһандаа туһалхадаашье, тиимэ аргагүй ехэ юумэ хэжэ ябанабди гэжэ һанахагүй. Нютагаймни зон бултадаа намда эхэ эсэгэм шэнгеэр һанагдадаг.

— Тэрэшни зүб.

Ингэжэ сээжэ зүрхэндөө сэдьхэжэ ябадаг һаналыем хүгшэнэй дэмжэхэдэ, хүхин, саашань үргэлжэлүүлбэб:

— Зоной туһагүйгөөр хүгшэн эжы бидэ хоёр юун тиимэ холо харайха бэлэйбибди даа!

— Миинишье гэнтэ хоёр хүүгэдтэй болошоходо, нютагаймни зон ухаангүй бологшо һэн. Эдэнэйнгээ ехэ болотор тэдэнэйл хүсөөр ябаа хүм. Харин мүнөө амараагшаб даа.

Би одоол зүрхэлжэ, энэ хоёр үхибүүд яагаад таниие эжы гэхэ эрхэтэй болоо юм гэжэ асууха гэжэ шиидэбэб. Тиигээд ямархан асуудал һураха болооб даа гэжэ бодомжолжо байтарни, гэнтэ Булад ороод ерэбэ.

— Гансаардаһагүй гүт, эжы?

— Үгы, үгы, — гэжэ хүгшэн харюусаба. — Энэ нютагайнгаа хүнтэй уулзашоод, сагайшье ошоһые мэдэхээр бэшэ ябанаб!

— Оо! — гэбэ хүбүүн.

— Урда-Агаһааб, — гэжэ харюусахадамни, Булад ойром ерэжэ, гарым бариба. — Нютагайхид ха юм бибди теэд. Бидэ Дульдарга дээрэһээбди.

— Хари дуулаад байнаб.

Булад сэлмэг хараһан аад, гүнзэгы бодолтой нюдөөрөө нам руу халта шэртээд, гэнтэ нэгэ юумэ һанаһан шэнги баярлангяар:

— Би таниие нэгэ тээ хараһан шэнги байнаб, — гэжэ хэлэбэ. — Бага ябахадаа тоо бодолгын олимпиадада Ага ошодоггүй һэн гүт?

— Нэгэ дахин ошоо һэм.

— Оо, харил!..

Хэдэн жэлэй саада тээ нэгэ хараһан нюураа яаһан һөөлөөр һанана, мартанагүй гээшэб гэжэ би гайхабашье, энээн тухайгаа хэлэбэгүйб. Булад юрын, налагай зохид хүбүүн байгаа. Тэрээние һөөл һуби магтаа һаамни, намайе ямар хүн бэ гэжэ гайхахаар шэнги. Тиимэһээнь би:

— Тамни математикала үргэлжэлүүлээ ха юмта даа, — гэбэб.

— Тиимэ даа. Юу-хээ хэхэ дуран бии. Теэд бэлэн бэшэ ха юм даа. Өөрөө мэдэнэт.

Ингэжэ хэлээд, Булад минии өөр тухайнь һонирхожо эхилхээр байхада, эжыдээ хандаба:

— Би ошожо тугаарайхияа үргэлжэлүүлхэм даа. Бэрхэ наадашад ябана.

— Юундэ намһаа һуранабши? Ошыш! — гэбэ эжынь.

Гараһанайнь һүүлээр хүгшэн намда хөөрэнэ:

— Ехэ магтуулдаг. Эрдэмэй кандидат болонхой; доктор болохо дүтэлөөб гэдэг. Теэд энээн тухайнь асуухадамни, дурагүйлхэдэг. Тэрээхэн хэжэ байһан ажалаа нэрэ түрэһөө үлүү бододог юм.

— Бэрхэ хүбүү үндылгөө байнат даа! — гэжэ би үнэн зүрхэнһөө һанажа ябаһанаа хэлэнэб. — Жаргал гээшэ одоол энэ ёһотой даа!

— Тиимэ даа. Зобоһон хүн наһаараа зобохогүй, жаргаһан хүн наһаараа жаргадаггүй, бултал өөрһөөшни дулдыдаха гэжэ зон хэлсэгшэ бшуу.

Хүгшэнэй ингэжэ омогорхонгёор, эдэ хоёр хүбүү басагаяа гарын ганзагада, хүлынь дүрөөдэ хүргэһэндөө тэрэ жаргалаа мүнөө эдлэжэ ябанаб гэһэниинь намда элихэнээр ойлгогдожо, сэхыень асууха гэжэ шиидэбэб:

— Болохо һаань, энээн тухай танһаа асуугаа һаа гэжэ һананаб.

— Хэлыш теэд, юун гээшэб?

— Булад, Дулма, та гурбанай хуби заяанай ингэжэ нэгэдэһэн һонин байна!

Хүгшэн тур зуура абяагүйхэн болошобо. Тиигэжэ байтараа, нүгөөдэ аягатай сайгаа һүлөөд, мишэд гэбэ. Һүүлээрнь хүндэхэнөөр һанаа алдахадань, үнгэрһэн сагайнь тэрэ шархые зүрхэндэнь һэдэрээхэмни гэжэ бэеэ зэмэлээд, гэнтэ тад ондоо юумэ хөөрэхэ гэһэм:

— Хүнүүд һонирходог лэ даа.. Теэд яахабши. Үйлэмни тиимэ юм һэн гээбы, — гээд, хүгшэн эхилбэ. — Эхэ, эсэгыемни Тапхаев зуһалайнь гэр соо суурхалаад галдаагша һэн. Алханын партизануудтай холбоотой байбат гэжэ тиимэ муухайгаар хоролхоһон юм ааб даа. Би хадамда гараһан, Арал Элеэдэ байгааб. Түрэлхид тухаймни нэгэ нютагайм хүн ерэжэ дуулгаагша бэлэй. Дульдаргаһаа ябагаар ерээ һэн. «Шамайе орхихогүйбди, эхэ эсэгыншни түлөө үһөөеш абахабди гэжэ Алханын партизанска отрядай командир нүхэр Аносов захяа», — гээд, намтай адли уйлалдаа һэн. Тэрэ үдэшэндөө би дутуу түрэжэрхёо һэм даа. Тэрэ гэһээр хээлитэйшье болоогүй, өөрын үри бэегүй үлөө хүм. Һүүлээрнь хоёр жэл болоод байхада, үбгэнэймни бэе муудажа эхилээ һэн. Уушханай ханяадан гээшэни тиихэдэ ямаршье аргада абтадаггүй байгаа ха юм. Ядаатиша һэм даа. Бултыень лэ хүсэлдүүлээ бэлэйб...

Хүндэхэн хүгжэм шагнажа, тэрэнэй долгиндо улам абтажа байһан мэтэ, болоод байтарни, хүгшэн хөөрөөгөө гэнтэ таһалдуулжа, сайтаа һорохо үедэнь би бэеэ зэмэлээд абанаб. «Иимэ хатуу үнгэрһэн сагайнь тэрэ холын зоболонгые юундэ һэдэрээбэ гээшэбиб», — гэжэ халагланаб. Теэд хөөрэжэ эхилһэн хойнонь «болигты» гэхэнь баһал аягүй байба. Хүгшэншье өөрынгөө ажабайдалые, өөрөө гайхаһан гү, али ямар нэгэн һонин домог дурдаһан шэнгеэр, ехэ абьяастай зохидхонор туужалшаба:

— Гансаараа үлэхэдөө Арал Элеэһээ нютагаа бусаа һэм. Хадамуудтаа үлэхөөршье байгаалби даа. Тэдэмни табихашье дурагүй гээгдээ һэн. Теэд хүнэй түрэһэн нютаг, суг үдэһэн нүхэдшни, холо дүтын түрэлхидшни баһал аргагүй ха юм даа. Дульдарга ерэһэмни, тэдэм булта дуратаниууд байгаа бэлэй. Ажаллаа аабзаб, даа, шадалтай ябааб. Гэр, байдалтайшье болоо һэм. Тингэжэ байтарни, нэгэтэ, бүри хожом болоһон хойно, хүршэмни, энэ Буладай эсэгэ, ехэ сэдьхэлээ хүдэлэнги, мэгдүүхэн ерэжэ: «Абгай, манайда ошожо, һамгантаймни байлсыт даа. Битнай дайнда мордохо болобоб. Үглөөдэртөө ябахамни. Хээлинь хүндэшэг аад, гансааримни орхихошни гэжэ ори дуун болоно, — гэбэ гээшэ. Хүршэ һуудаг һэмди. Би арсаха һэн гүб даа... Энэ Булад тиихэдэ дүрбэнһөө үнгэржэ ябаа. Гайтайхан лэ зон үлөө һэмди даа. Гэртэхи газаахиинь хамһалсахаб даа. Нэгэтэ үдэшэлэн нооһо ээрэжэ һуутарни, гэнтэ Булад гүйжэ ерээд: «Эжымни түрэхэеэ һанааб гэнэ, түргэн ерэ гэнэ!» — гэбэл даа. Бишье модо мүргөөгүй гүйжэ ошоо һэн аабзаб. Бааһан, хүршэмни ехэл ядажа байгаа бэлэй даа. Эхирлэхэ байгаа бшуу даа. Энэ Дулмамнай түрүүн гараа һэн. Хоёрдохидоо ядахадань, зон сугларжа, больница абаашаба...

Энэ хүндэ хөөрөөнһөө минишье сэдьхэл хүдэлжэ, өөрөөшье мэдэнгүй:

— Ээ даа, — гэжэрхибэб.

— Тиимэ... Больницаһаа бусаагүй һэн... Би өөрынгөө гэхэ юумэ абаад лэ, хүршындөө ерээ һэм... Буладни намдаа эжэлшээо һэн. Эсэгынь ерэтэр, эдэниие үншэрүүлхэгүй гэжэл бухы шадалаа гаргахаб даа. Дулмамнил таһа шэрэһэн юм. Ягаашье һаань лэ, тэрэниие хүн болгохо гэжэ шиидэһэм. Нэтэрүү байһан гээцэмни жэгтэй агша даа. Харин мүнөөл тэрэ уһан нялхые аажа үндылгэһэн байгаа гээшэбиб гэжэ һанагшаб...

Хүгшэнэй хөөрөөнэй эгээл энээхэн үедэ би мэдэнгүй:

— Үхибүүдэйтнэй эсэгэнь?... — гэжэрхибэб.

Тэрэ гансата абяагүй болошобо. Тиигээд нам тээшэ долонгир нюдэеэ үргэжэ:

— Буладые ерэ гэхэ болоо аабши? Энэ саймни хүрэшэбэл даа, — гэбэ.

— Теэд би халаатаад ерэһүүб! — гээд, шаажан домботой сайень абажа, вагонойнгоо коридор соо гарабаб.

Хүршэ купе соомнай ябаһан нэгэ наһажаал хүнтэй шатар табижа һууһан Булад нам тээшэ хараха сүлөөгүй һуугаа һэн. Би хүгшэнэй сайень түргэхэн халаажа, һөөргөө ерэбэб. Нэгэ аяга һүлэжэ үгэхэдэмни, тэрэ аалиханаар шэмэжэ уугаад:

— Үхибүүдэймни эсэгэ... — гээд, хөөрөөгөө үргэлжэлүүлхээр забдаба. Тиихэдэнь би үрдижэ, һанаһанаа дуутарбаб:

— Дайн гээшэмнай теэд хүниие гамнадаггүй ха юм даа. Минишье ганса аха тэндэһээ бусаагүй һэн!

— Ай хөөрхы даа... Баһал юумэ үзэһэн амитан ха юмши даа, — гээд, хүгшэн гэнтэ шэрүүхэнээр миһэд гэжэ, — хүршэмни теэд бусажа ерээ һэн... Дайнда шархатаашьегүй... Бидэнтээ байд гээд лэ, Шэтэдэ ажалда орохомни гэжэ ошоо бэлэй. Тиихэдэшни армиһаа бусаһан зарим хүбүүднай город руул ажалтай болоо һаа бараг хүн гээшэб гэжэ бэеэ тоолодог һэм шуу даа. Тэдэнэйл нэгэн һэн гээбы...

— ?!

— Тиим... Ошоо һэн лэ даа. Түрүүшээр бидэндээ ерэдэг һэн. Баймга хаа-яахан харагдадаг болоо. Тиигһээр оройдоошье болишоо һэн даа. Түрэһэн үринэрөө хэршье намтай эжэлшэою гэжэ һанаа һаа, харахашье дураниинь хүрэнэгүй юм аабы гэжэ хүлеэхэш даа. Теэд бага ехэшье һаа мүнгэн лэ ерэхэ... Тэрэ мүнгэн үхибүүдтэ юун бэ даа, хубсаһа хоолдонь нэмэри болоошье һаа... эсэгэнь бэшэ ха юм...

— Баһашье бирагүй хүн байгаал!

Ингэжэ һанаһанаа буудажархихадамни:

— Һайн лэ хүн юм һэн лэ даа... — гэжэ хүгшэн ехэ шаналангяар һанаа алдаба. — Тэрэл дайнай газартал иимэ болошоо юм гээбы гэжэ һанагшаб. Дайн гээшэни хүнэй мүр төөрүүлдэг лэ юумэн ха юм даа. Мүнөөшье байдал хатуу гэлсэхэдэнь зүрхэеэ үбдэжэл һуугшаб даа. Дайнай болоһон газарта ганса үхибүүд үншэрнэ бэшэ. Тэндэшни наада захань хүн хүниие сэгнэхээ болино ха юм. Буладаймни эсэгэ тингэжэл үхибүүдтээ хүйтэршэнэн юм гээбы гэжэ һанагшаб. Бэшэ юун гэхэбши..

— Угайдхадаа мүнөө һуудаг һамганииньшье яаһан хүн гээшэб?! — гэжэ би гэмшэхын ехээр гэмшэбэб.

— Хатуушаг сэдьхэлтэй эхэнэр дайралдаа ёһотой... Тэрээнһээ олон хүүгэдтэй болоо юм гэлсэгшэ. Теэд яахабши даа. Ажабайдалнай иимэл хаям даа... Харин тиихэдэнь, бидэ Дулмадаа ошожо ябанабди. Түрэ хэхэмнай!..

Үргэһэн эхэ баяртай!

Энээхэн үедэ Булад ерэжэ:

— Эжы, поездмнай арбан таба минута тогтохо. Сэбэр агаарта ябад гээд ерэхэмнай гү? — гэбэ.

— Зай тиихэл болоо бээзбди даа... — гээд хүгшэншье һуурИһаа бодобо.

«Бидэнээр гаралсахагүй гүт» гэһэн шэнги нам тээшэ тэдэнэй хараашье һаа, би купе соогоо гансаараа үлэшөө һэм. Сонхоорше хараха дурам хүрэбэгүй. Замдам дайралдаһан энэ хүгшэн минии сэдьхэл зүрхые хатууханаар доһолгобо бшуу. Үргэн таламни шэнги аажам тэнюунээр намда һанагдадаг ажабайдалнай залинта аадар соо хара булингираар эбхэржэ байһан дошхон мүрэншүү байба ха юм...

ТЭНСЭЛГЭЭ... ДҮҮРЭҺЭН ТЭМС...

Энэ уулзалгын урда тээ Улаан-Үдын ... 7 очкотой болоод, гурбадахи һуурида ... байгаа. Одоол «Сэлэнгэмнай» зохидоор ... эхилхэнь ха юм даа. Өөрынгөө зоно соо «һүүл барижа» ябаһа[н] ... ноярскын «Рассвет» командые юун болгохо һэм, — гэжэ байг[...] болдо дуратай олон зон уридшалан мэдүүлээ һэн.

Теэд олон мянган харагшадай найдал хэр харюулагдаа ... Футболоор уржадэр Улаан-Үдэдэ болоһон «А» классайхидай ... га тухай тобшо тэдыгээр хөөрэжэ үгэе. Наадаанай эхилэн са... майн ээзд красноярскынхидай ворота тээшэ барандаа добто[лжо] ... лээд гайтай байдал тогтообо. Энэ үедэ талмайн углууһаа бүмб[эгэ] ... рэ дээрэһээнь үгтэжэ эхилбэ. Оройдоол 7—8 тухай минутын ... байхада аяар табан бүмбэгэ «Рассвет» командын ворота тэ[эшэ] ... майн углууһаа сохигдоо бшуу.

Теэд лэ һүүлшын, түгэсхэхы сохилто хэгдэнэгүй бшуу д[аа] ... «Рассвет» командын вратарь СССР-эй спортын мастер Викт[ор] ... луков шуран солбоноо, шадамар бэрхэеэ яһалашье харуулаа[л] ...

Улаан-үдынхидэй добтолходо айлшад хаа-яа харюугай ... хэдэг байба. Наадаанай хоёрдохи хахадта улаан-үдынхид үшөө ... бүмбэгэ талмайн углууһаа сохиһон байна. Харин уулзалгы[н] ... шын хахадта аяар 10 бүмбэгэ углууһаа сохёо юм һэн. Ул[аан-Үдын] ... хоёрдохи хахадта «Сэлэнгын» футболистнар наадаяа хараа б[...] ... ладхаһан, добтолхы эршэеэ буурууллаа.

Энээн тухай наадаанай[...] гэршэлнэ. О:О. Турнирай т[...] «һүүл барижа» ябаһан к[оманда] ... диилэхэгүйдөө яашоо гээш[эб] ... лэнгэмнай». Иимэ асуудал ... гын һүүлээр олон хүнүүд ... байха. Энэ асуудалда ... дарганар анхарһай.

Удаадахи наадан манай ... дээрэ июниин 9-дэ боло[хо] ... үдэр Эрхүүгэй «Аэрофлот» ... дын футболистнар мана[й] ... шалха. Энэ команда уржа[дэр] ... тынхидтэй наадахадаа 0:1 ... тоотойгоор шүүгдэһэн юм ...

С. БАДМ...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: наадаа[н] ... үе.

Л. ХАЙДУРОВАЙ ...

«ПРАВДА БУРЯТИИ» МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Нэгэдэхи хуудаһанда: Коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөнэй нээгдэһэн тухай коммюнике. Зүблөөнэй нээгдэхэдэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ. «Ажахын тоосоо — үйлэдбэриин участок бүхэндэ гэһэн Г. Бардаковой статья.

Хоёрдохи хуудаһанда: «Экономическа хүдэлмэридэ — үдэр бүриин анхарал» гэһэн А. Насыровэй статья. Түрэл орон доторнай. А. Коротаевагай корреспонденци.

Гурбадахи хуудаһанда: «Аха дүүнэр Карамазовтан» гэһэн кино тухай С. Михайловагай рецензи.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: Шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар».

САГАЙ УЯРИЛ

Улаан-Үдын авиаметстанциин мэдээсэһэнэй ёһоор, мүнөөдэр республика доторнай бага зэргэ үүлэтэйшэг байха, зарим нютагуудта бороо орохо. Баруун хойто зүгһөө шанга һалхин болохо. Улаан-Үдэдэ һүниндөө 4—6, үдэрынь 16—18, бусад нютагуудта һүниндөө 2—7, үдэрынь 15—20 градус дулаан байха.

СЭНХИ[Р] ЭКРАНУУДТ[А]

14 часһаа 19 час ... Москваһаа дамжуулга. ... минутаһаа орон доторн[ай] ... 14.15 минутаһаа һур[...] зорюулагдаһан дам[жуулга] ... 14.45 минутаһаа орон ... һонин. 15.30 минутаһ[аа] ... жэмэй программа. 16 ... марксизм-ленинизмын ... һуури шудалагшадта зо[рюулаг]даһан түгэсхэлэй дам[жуулга] ... 16.30 минутаһаа «Дууд[...] тайшуулай клуб» гэһэ[н] ... жуулга. 18.20 минутаһ[аа] ... тературна театр.

УЛААН-ҮДЭ ХАРУ[ЛНА]

19 часһаа һурагшад[...] лагдаһан дамжуулга. 19... нутаһаа Волгоградай те[...] диин программа. 19.40 ... һаа «Мүнөөдэр хүнгэн пр[омыш]ленностиин хүдэлмэр[иин] ... үдэр» гэһэн дамжуулга. ... минутаһаа хүгжэмт[э] ... 20.55 минутаһаа «Ху[...] кроссворд» гэһэн дам[жуулга] ... 21.30 минутаһаа 00.15 ... хүрэтэр Москваһаа дам[жуулга].

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУД[...]

Н-02565. Зак. №...